

RECHTSVERGELIJKENDE INZICHTEN VOOR DE
MODERNISERING VAN HET
WETBOEK VAN STRAFVORDERING

ONDER REDACTIE VAN

P.A.M. VERREST
P.A.M. MEVIS

Boom juridisch
Den Haag
2018

Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering is uitgegeven in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Omslagontwerp: Primo!Studio, Delft
Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© 2018 de auteurs | Boom juridisch

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische vervoelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-6290-606-8
ISBN 978-94-6274-996-2 (e-book)
NUR 824

www.boomjuridisch.nl

INHOUD

Ter introductie: rechtsvergelijking voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering	11
<i>Prof. mr. P.A.M. Verrest</i>	
DEEL I LANDENRAPPORTEN	17
België	19
<i>Prof. dr. Ph. Traest</i>	
1 Inleiding	19
2 Hoofdpijnen van het strafprocesrecht	23
3 De belangrijkste actoren in het strafproces	24
4 Het vooronderzoek	29
5 De regeling van opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen	34
6 De beslissing over de afdoening van strafbare feiten (vervolgingsbeslissing)	38
7 De berechting	44
8 Rechtsmiddelen	57
9 De tenuitvoerlegging van straffen	64
10 De modernisering van het strafprocesrecht	65
11 Afsluitende beschouwing	79
Duitsland	81
<i>Prof. mr. P.A.M. Mevis</i>	
1 Inleiding	81
2 De hoofdpijnen van het strafprocesrecht en van het strafproces	82
3 De belangrijkste actoren in het strafproces	93
4 Het vooronderzoek	99
5 De regeling van opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen	106
6 De beslissing over de afdoening van strafbare feiten (vervolgingsbeslissing)	113
7 De berechting	114
8 Rechtsmiddelen en enkele aanverwante voorzieningen	135

6	<i>Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering</i>	
9	De tenuitvoerlegging van straffen	141
10	De modernisering van het strafprocesrecht	142
11	Afsluitende beschouwing	156
	Frankrijk	161
	<i>Prof. mr. P.A.M. Verrest</i>	
1	Inleiding	161
2	De hoofdlijnen van het strafprocesrecht	164
3	De belangrijkste actoren in het strafproces	168
4	Het vooronderzoek	180
5	De regeling van opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen	187
6	De beslissing over de afdoening van strafbare feiten (vervolgingsbeslissing)	194
7	De berechting	195
8	Rechtsmiddelen	205
9	De tenuitvoerlegging van straffen	206
10	De modernisering van het Franse strafprocesrecht	207
11	Afsluitende beschouwing	218
	Noorwegen	225
	<i>Prof. mr. F. de Jong</i>	
1	Inleiding	225
2	Hoofdlijnen van het strafprocesrecht	226
3	De belangrijkste actoren in het strafproces	227
4	Het vooronderzoek	233
5	De regeling van opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen	236
6	De beslissing over de afdoening van strafbare feiten (vervolgingsbeslissing)	244
7	De berechting	248
8	Rechtsmiddelen	259
9	De tenuitvoerlegging van straffen	263
10	Toekomstig recht: wetsvoorstel voor een nieuw Noors Wetboek van Strafvordering	265
11	Afsluitende beschouwing	277
	Zwitserland	281
	<i>Prof. dr. G. Godenzi & mr. T. Caprara MLA</i>	
1	Inleiding	281
2	Hoofdkenmerken van het strafprocesrecht en het strafrecht in Zwitserland	283
3	De belangrijkste actoren in het strafproces	288
4	Het vooronderzoek	294

	Inhoud	7
5	De regeling van opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen	298
6	De beslissing over de afdoening van strafbare feiten (vervolgingsbeslissing)	306
7	De berechting	311
8	Rechtsmiddelen	322
9	De tenuitvoerlegging van straffen	328
10	De modernisering van het strafprocesrecht	328
11	Afsluitende beschouwing	331
	DEEL II ONDERDELEN VAN HET STRAFPROCESRECHT RECHTSVERGELIJKEND ONDERZOCHT	333
	Voorlopige hechtenis	335
	<i>Mr. dr. S. Lestrade</i>	
1	Inleiding	335
2	Conceptregeling voorlopige hechtenis in het kader van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering	336
3	Het EVRM en de regeling van voorlopige hechtenis	340
4	Reacties op het concept-wetsvoorstel	343
5	Rechtsvergelijking	346
6	Slotbeschouwing	354
	'Beslag' op gegevens	359
	<i>Mr. drs. L. Noyon</i>	
1	Inleiding	359
2	Terminologie en opbouw van deze bijdrage	361
3	Bestaan afzonderlijke regels voor beslag op voorwerpen en 'beslag' op gegevens?	366
4	Op welke wijze is het onderzoek aan een smartphone geregeld?	371
5	Op welke wijze is heimelijk onderzoek naar gegevens mogelijk?	374
6	Ontsluitverplichtingen	378
7	Toezicht op vormvoorschriften en consequenties van vormverzuimen	379
8	Tot besluit: de relevantie voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering	380
	Vereenvoudigde afdoening van strafbare feiten	383
	<i>Mr. dr. L.J.J. Peters</i>	
1	Inleiding	383
2	Buitenlandse vormen van vereenvoudigde afdoening; een overzicht per land	385
3	De buitengerechtelijke afdoening van strafzaken	386

4	De vereenvoudigde gerechtelijke afdoening van strafzaken	392
5	Rechtsvergelijkende beschouwing	414
6	Afronding	423
	Stroomlijning van hoger beroep	425
	<i>Mr. dr. G. Pesselse</i>	
1	Inleiding: voor en na de Wet stroomlijnen hoger beroep	425
2	Overzicht van het hoger beroep in andere Europese landen	427
3	Verslag van de discussie gedurende de Workshop Stroomlijning van de beroepsprocedure	430
4	Conclusies en vergelijkende notities	448
	De positie van het slachtoffer in het strafproces	453
	<i>Mr. A.J.J.G. Schijns</i>	
1	Inleiding	453
2	De positie van het slachtoffer in het strafproces van andere Europese landen	457
3	Conclusies en vergelijkende notities	482
	De betrokkenheid van de rechter bij de tenuitvoerlegging van straffen	487
	<i>Prof. mr. S. Struijk</i>	
1	Inleiding	487
2	De zeggenschap over de tenuitvoerlegging van straffen op hoofdpijnen	493
3	De procedure, taken en bevoegdheden van de executierechter nader belicht	510
4	Rechtsvergelijkende inzichten	533
	Afsluitende beschouwingen	539
	<i>Prof. mr. P.A.M. Mevis</i>	
1	Inleiding	539
2	Modernisering van de regeling van het strafproces als wetgevingsoperatie	540
3	De regeling van het vooronderzoek	543
4	Opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen	543
5	De berechting en alternatieve wijzen van afdoening van strafbare feiten	545
6	Vormverzuimen	549
7	De positie van het slachtoffer	550
8	Rechtsmiddelen	552
9	Tenuitvoerlegging van strafrechtelijke sancties	552
10	Zum Schluss/til slutt/pour conclure/tot besluit	554

Auteurs

555

ZWITSERLAND

Prof. dr. G. Godenzi & mr. T. Caprara MLA

1 INLEIDING

Het Zwitserse Wetboek van Strafvordering (*Strafprozessordnung* – hierna ook: StPO) is een 'modern wetboek' in de ware zins des woords. Het heeft de prille leeftijd van amper tien jaar.¹ Het wetboek is in 2007 plechtig aangenomen door het parlement en op 1 januari 2011 in werking getreden.² Voor Zwitserland begon daarmee een nieuw tijdperk, want tot dan toe was de situatie nogal merkwaardig. Een relatief uniform strafrecht werd tot stand gebracht na 29 wetboeken van strafvordering (26 wetboeken van strafvordering van de kantons en drie van de Federale overheid).³ De totale bandbreedte van het Europese strafprocesrecht was in Zwitserland in een soort microkosmos vertegenwoordigd. Uiteenlopende modellen van strafvervolging bestonden naast elkaar, die deels aanleunden bij het Franse en deels bij het Duitse stelsel. Grote afwijkingen bestonden ook op het gebied van de regelingsdichtheid. Zo waren er wetboeken van strafvordering met circa 150 artikelen, maar ook met 600.

1. Strafprozessordnung van 5 oktober 2007 (SR 312.0).

2. Dat het zo lang duurde voordat het wetboek van kracht kon worden, is te verklaren door het feit dat de organisatie van de instanties in de kantons opnieuw moest worden ingericht. Dit had zijn tijd nodig. Voor het strafproces tegen *jeugdigen* is een zelfstandige wet ontworpen, het Zwitserse Wetboek van Jeugdstrafvordering (*Jugendstrafprozessordnung*) van 20 maart 2009 (SR 312.1). Dit wetboek is gebaseerd op het Zwitserse Wetboek van Strafvordering en stelt alleen daar waar dit nodig leek afwijkende bepalingen op voor procedures tegen jeugdigen.

3. Deze versplintering binnen het gebied van het procesrecht was ontstaan door een opbloei van het uitgesproken federalisme van Zwitserland. De bevoegdheid voor de procedure en de organisatie van de rechtbanken lag principieel bij de kantons. In het jaar 2000 hebben het volk en de kantons de federale overheid met grote meerderheden algeheel gemachtigd voor de wetgeving op het gebied van het strafprocesrecht (artikel 123 lid 1 van de Federale Grondwet (Bundesverfassung (BV) van 18 April 1999, SR 101).

Pas vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw keerde het tij: de tijd was rijp voor harmonisatie.⁴ De federale overheid kreeg de verantwoordelijkheid voor het strafprocesrecht en de voorbereidingen voor een Zwitsers Wetboek van Strafvordering kwamen vlot op gang. Aan de basis stonden vooraf vastgestelde kaders zoals die ook gelden voor de modernisering die vandaag de dag in Nederland ophanden is: er moest een concept worden ontwikkeld dat zorgt voor een 'gepast evenwicht' tussen efficiënte strafvervolgning en de bescherming van rechten van de partijen. Ruim tien jaar is er geschaafd aan een oplossing. Uiteindelijk heeft het streven naar efficiency een zeer belangrijke rol gespeeld. In alle fases van het proces stuit men op voorschriften waarop de principes van de proceseconomie duidelijk hun stempel hebben gedrukt (doelmatigheid, snelheid, eenvoud, kostenbesparing). Taken en bevoegdheden die vroeger vaak verspreid waren over meerdere organen, zijn bij het openbaar ministerie samengebracht. Bovendien spoort het Wetboek van Strafvordering aan tot het opleggen van sancties in vereenvoudigde procedures: direct door het openbaar ministerie per strafbeschikking (artikel 352 e.v. StPO). Voortekenen van deze ontwikkeling waren in enkele kantons reeds zichtbaar. Het Wetboek van Strafvordering heeft de poorten echter nog verder opengezet. Het gros van de procedures is aan de ogen van de buitenwereld onttrokken en speelt zich in de beslotenheid af tussen het openbaar ministerie en de verdachte.⁵ De rechtbanken treden vooral op als controle-instantie. Zij waken over de naleving van het procesrecht (klachtenrechtbanken) en zijn bij bepaalde dwangmaatregelen betrokken (dwangmiddelrechtbanken). In dit model gaat het slechts marginaal om grondige opheldering van het strafbare feit en een 'daadwerkelijke poging tot waarheidsvinding' die uitmondt in een *rechterlijk* vonnis – een veroordeling of vrij-spraak (ca. 2 procent van de gevallen).⁶

In dit rapport behandelen wij het verloop van het strafproces, de belangrijkste actoren die daarbij betrokken zijn, en de pijlers waarop het Zwitserse stelsel rust. Doch eerst moet worden vermeld dat uitspraken over de *juridische praktijk* – met betrekking tot *heel* Zwitserland – slechts sporadisch kunnen worden gedaan en

4. Vergelijk met betrekking tot dit onderwerp P. Guidon, 'Die Schweizerische Strafprozessordnung', *Jusletter* 15. September 2008, par. 3 e.v. De redenen waren meervoudig. Vereisten van rechtsgeleerdheid en van rechtszekerheid speelden een rol; de toenemende mobiliteit en professionaliteit van criminelen, de baten van uniformering voor de wetenschap en de advocatuur, de samenwerking op internationaal niveau; het feit dat de rechtspraak zich moest richten naar de gegeven kaders van de Federale Grondwet en het EVRM, voor Zwitserland op 28 november 1974 in werking getreden, wat tot een zekere aanpassing van de verschillende Wetboeken van Strafvordering had geleid.

5. Geïnteresseerden kunnen inzage krijgen in strafbeschikkingen (artikel 69, lid 2 StPO) en, onder bepaalde voorwaarden, andere beschikkingen ter afsluiting van de procedure (bij sepot of niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie (Nichtanhandnahme). Die optie is echter puur theoretisch, omdat de buitenwereld meestal helemaal niet te weten komt dat er een procedure heeft plaatsgevonden.

6. Vergelijk M. Pieth, *Schweizerisches Strafprozessrecht*, Basel: Helbing & Lichtenhahn 2016, p. 251.

gepaard gaan met grote onzekerheden. Er is geen centrale databank die door alle betrokken instanties met gegevens over het verloop van het strafproces wordt gevoed. Belangrijke kengetallen ontbreken. Hoeveel 'verkorte procedures' vinden er bijvoorbeeld in Zwitserland plaats? Niemand die het weet. Daar komt bij dat gegevens die door de ene instantie worden verzameld vaak volstrekt onvergelijkbaar zijn met elders beschikbare data.⁷

Kortom: het ontbreekt aan statistische gegevens, die uitsluitel kunnen geven over hoe de circa 450 voorschriften van het Zwitserse Wetboek van Strafvordering in de verschillende regio's van Zwitserland worden uitgevoerd. Ondanks deze uitgangssituatie wordt het parlement sinds 2011 overspoeld met wetsvoorstellen van politici die bij ettelijke regelingen een behoefte aan wijziging van de wet als een gegeven beschouwen. Sinds 2016 is het aantal verzoeken tot wetswijziging opgelopen tot vijftig.⁸

Om deze ontwikkeling te beteugelen is aan het Federale ministerie van Justitie (Bundesamt für Justiz – BfJ) de opdracht verstrekt het nieuwe Wetboek van Strafvordering te evalueren. Het BfJ moet onderzoeken in hoeverre het wetboek in de praktijk voldoet. De laatste paragraaf van dit rapport is gewijd aan het resultaat van deze analyse en biedt een beeld van de herziening van het Wetboek van Strafvordering die thans in Zwitserland wordt voorbereid.

2 HOOFDKENMERKEN VAN HET STRAFPROCESRECHT EN HET STRAFRECHT IN ZWITSERLAND

2.1 Bronnen van het strafprocesrecht

Het Zwitserse Wetboek van Strafvordering regelt niet alle procedures voor handhaving en uitvoering van het strafrecht. Diverse wetten van de federale overheid spelen een rol naast het Wetboek van Strafvordering. Wij noemen hier slechts enkele voorbeelden. Voor het strafproces tegen jeugdige personen (10-18 jaar) is er een aparte wet (JstPO⁹). Deze wet regelt de bijzonderheden maar verklaart het StPO voor het overige toepasselijk. Voor het militaire straf(proces)recht geldt een bijzondere procedure die sterk afwijkt van het StPO (het zogenoemde MstP¹⁰). Regelingen van procesrechtelijke strekking staan ook in het Zwitserse Wetboek

7. Bijvoorbeeld: het aantal procedures in tweede instantie (beroep) wordt door enkele rechtbanken op basis van het aantal beklaagden berekend – ook als er zich personen onder hen bevinden die samen voor de rechter staan. Op andere plaatsen gaat een dergelijke constellatie als één procedure de boeken en dus de statistieken in. Vergelijk daarvoor G. Godenzi, 'Second opinion?', *Die Aufgabe des Berufungsgerichts im Strafprozess*, *ZStrR* 2018/136, p. 24.

8. Verklarend rapport bij StPO, p. 6 e.v.

9. Zwitserse Wetboek van Jeugdstrafvordering van 20 maart 2009 (SR 312.1).

10. Militair strafprocesrecht van 23 maart 1979 (SR 322.1).

van Strafrecht (hierna ook: StGB¹¹), bijvoorbeeld over de strafrechtelijke klacht (artikel 30 e.v. StGB) en het afzien van strafvervolgning. Het EVRM wordt als nationaal recht geclassificeerd en is rechtstreeks toepasbaar. In Zwitserland moeten de normen van een federale wet ook dan worden toegepast als zij in strijd zijn met de Federale Grondwet (BV).¹² Brandende vraagstukken zijn botsingen van het nationale recht met het volkerenrecht, in het bijzonder met het EVRM. Het Hoogste Federale Gerechtshof geeft voorrang aan het EVRM.¹³ Er zijn politieke initiatieven in behandeling en in voorbereiding, die tot doel hebben deze voorrangrelatie op te heffen.

2.2 *De organisatie van de strafrechtelijke organen*

Volgens de grondwet zijn de kantons bevoegd voor de organisatie van de strafrechtelijke organen (artikel 123, tweede lid, BV). Harmonisatie van het strafproces is echter niet mogelijk zonder ingrepen van de federale overheid in de organisatie. Het StPO schrijft daarom een basiskader voor dat de noodzakelijke strafrechtelijke organen en hun bevoegdheden regelt (artikelen 12 tot en met 21 StPO). Aangezien de details in wetten van de kantons worden geregeld, is dit gebied verder erg onoverzichtelijk. Het StPO schrijft bovendien een uniform systeem van rechtsmiddelen voor, wat de organisatie van de strafrechtelijke organen mede bepaalt.

Enkele strafzaken vallen binnen de bevoegdheid van de federale rechter: het gaat om zaken van georganiseerde criminaliteit, delicten tegen de Staat, witwaspraktijken en economische delicten. Voorwaarde is echter dat de delicten voor een belangrijk deel in het buitenland zijn gepleegd, of dat er meer dan één kanton bij betrokken is, en er geen duidelijk zwaartepunt van de strafbare feiten te bepalen valt. Wanneer er sprake is van zulke omstandigheden, kunnen de kantons complexe procedures overdragen aan de federale rechter. Het onderzoek wordt door het federale openbaar ministerie ingesteld (artikel 16 StPO en artikel 7 van de wet op de rechterlijke organisatie (StBOG)¹⁴). Het federale openbaar ministerie leidt het politieonderzoek, dient de aanklacht in en treedt op als eisende partij op het onderzoek ter terechtzitting. De procedures worden in eerste instantie behandeld door een Federale strafrechtbank (Bundesstrafgericht), in hoger beroep door het Federale Gerechtshof. In Zwitserland is er dan ook in zekere mate sprake van 'Amerikaanse toestanden' met een 'federal court' en 'state courts'. In het onderhavige landenrapport wordt alleen het strafproces van de kantons behandeld.

11. Strafgesetzbuch van 21 December 1937 (SR 311.0).

12. Artikel 190 van de Federale Grondwet van 18 April 1999 (SR 101).

13. BGE 142 II 35, 39.

14. Federale Wet inzake de organisatie van de strafrechtelijke organen van de federale overheid van 19 maart 2010 (SR 173.71).

2.3 *De structuur van het strafproces in het kort*

Politie en openbaar ministerie doen onder leiding van het openbaar ministerie samen het vooronderzoek (Vorverfahren), eventueel gevolgd door een openbare rechtszitting (Hauptverfahren). Deze zitting vangt aan met ontvangst van de tenlastelegging door de rechtbank (artikel 328 e.v. StPO). De nadruk in het strafproces ligt in Zwitserland op het vooronderzoek. Dit heeft twee redenen: ten eerste handelt het openbaar ministerie ruim over de 90 procent van de gevallen zelf af, zonder tussenkomst van de strafrechter; ten tweede baseert de rechtbank zich in hoofdzaak op de uitkomsten van het vooronderzoek. Tegen deze achtergrond probeert het StPO de rechten van de partijen al in het vooronderzoek te waarborgen.

2.4 *Uitgangspunten inzake de veroordeling in de kosten van het strafproces*

De regelingen betreffende de kosten van de procedure (artikel 416 e.v. StPO) zijn complex en worden hier niet uitgebreid behandeld. Vermelding verdient echter het concept dat de wetgever gekozen heeft en dat voor de beschuldigde persoon in hoge mate belastend is. Het vormt echter tegelijkertijd een belangrijke factor in de efficiency van het strafproces. Wie schuldig bevonden wordt, draagt namelijk ook de kosten van de procedure (artikelen 422 en 426, eerste lid, StPO). In Zwitserland wordt dat als vanzelfsprekend beschouwd. Daarbij komt nog een kostenrisico bij sepotbesluit en bij vrijspraak dat vermoedelijk alleen Zwitserse juristen voor ogen staat:

'Wird das Verfahren eingestellt oder die beschuldigte Person freigesprochen, so können ihr die Verfahrenskosten ganz oder teilweise auferlegt werden, wenn sie rechtswidrig und schuldhaft die Einleitung des Verfahrens bewirkt oder dessen Durchführung erschwert hat.'¹⁵

Er wordt ingehaakt op misstappen *buiten* het strafrecht (bijv. bouwverordeningen, beroepsvoorschriften), die 'bestraft' kunnen worden door oplegging van de kosten van het strafproces. Een vergoeding van de kosten van zijn of haar advocaat kan de beschuldigde persoon eveneens worden ontzegd.¹⁶ Het concept is problematisch, maar in Zwitserland vast verankerd.¹⁷ Daar komt bij dat instanties veel ruimte hebben om bij toepassing van de regels naar eigen goeddunken te oordelen. Hoe de regels over kostenveroordeling gehanteerd gaan worden is daarom voor de beklagde nauwelijks te voorspellen. Voor het hoger beroep of de cassatie richt het StPO zich naar de basisprincipes uit het civiele proces (artikel 428 StPO). Een partij

15. Artikel 426, tweede lid, StPO.

16. Artikel 430, lid 1, letter a, StPO: 'The criminal justice authority may reduce or refuse the compensation or reparation for non-pecuniary loss if the accused person unlawfully and culpably brought about the instigation, or complicated the carrying out, of the proceedings.'

17. Vergelijk BSK StPO-DOMEISEN, artikel 426 N24 e.v.; Pieth 2016, p. 282.

moet in het geval zij de zaak verliest de kosten (naar evenredigheid) dragen. Aan wie onterecht hoger beroep aantekent, wordt eveneens de rekening gepresenteerd:

'Als unterliegend gilt auch die Partei, auf deren Rechtsmittel nicht eingetreten wird oder die das Rechtsmittel zurückzieht.'¹⁸

Conclusie is dat het aantal beroepszaken en cassaties mede wordt beperkt door het kostenrisico voor de partijen.

2.5 Kenmerkende eigenschappen van het Zwitserse strafrecht

Zwitserland werkt – net als Nederland – met een sanctiestelsel waarin straffen en maatregelen voorkomen. In 2007 werd het sanctiestelsel fundamenteel hervormd.¹⁹ Aan de vernieuwing van de straffen lag een liberale denkwijze ten grondslag. De ontwikkeling bij de maatregelen verliep echter in tegengestelde richting. Deze werden 'voor een betere bescherming van de maatschappij' uitgebreid voor plegers van zeden- en geweldsdelicten, waarbij het accent ligt op de 'flexibiliteit' van het stelsel. Bij deze daders gaat het niet om de rechtskracht van het strafrechtelijk vonnis. In bijzondere procedures (artikelen 363 tot en met 365 StPO) kunnen maatregelen namelijk gewijzigd of naderhand alsnog opgelegd worden. Zij behelzen bijna allemaal preventieve hechtenis voor onbepaalde tijd – voor een deel zonder maximumduur. In het StPO ontbreekt een wettelijke basis voor de vrijheidsbeneming tijdens zulke procedures. Sinds jaren worden daarom de basisvoorschriften voor voorlopige hechtenis (artikel 229 StPO) analoog toegepast,²⁰ hetgeen lijnrecht ingaat tegen de rechtspraak van het EHRM.²¹

Tegenover de tendens van vereenvoudiging van strafvorderlijke procedures staat een permanente uitbreiding van het strafrecht. Het parlement heeft in de laatste dertig jaar in hoog tempo nieuwe strafbaarstellingen gecreëerd of bestaande delicten uitgebreid. Die ontwikkeling is onder andere veroorzaakt door de internationale verdragen waar Zwitserland zich bij aangesloten heeft.²² Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot (uitbreiding van de) strafbaarstelling van witwassen (artikel

18. Artikel 428, eerste lid, tweede zin, StPO.

19. Vergelijk AS 2006 3459; Mededeling over de wijziging van het Wetboek van Strafrecht van 21 september 1998, BBI 1999 1979; rapport over de herziening van het Algemene Deel en van het Derde Deel van het Wetboek van Strafrecht en over een Federaal Wetboek over de Jeugdstrafrechtspieg, Federaal departement van Justitie, Bern 1993.

20. Vergelijk bijv. BGE 139 IV 175; BGer, vonnis 1B_6/2012 van 27-01-2012.

21. EHRM 10 juni 2010, applicatiernr. 22493/06 (*Borer t. Zwitserland*), r.o. 47: 'Eu égard à la gravité de l'ingérence dans la liberté personnelle du requérant et à la nécessité d'une interprétation stricte des exigences à une détentions, l'application faite en l'espèce d'une disposition légale par analogie ou par renvoi ne saurait être tolérée.'

22. P. Albrecht, 'Strafrecht ohne Recht?', *ZStrR* 2013/131, p. 385 e.v.; G. Stratenwerth, 'Neuere Strafgesetzgebung – eine Philippika', *ZStrR* 2009/127, p. 114 e.v.

305bis StGB),²³ van seksueel misbruik van minderjarigen²⁴ en herijking van het strafbaarstelling van fraude.²⁵ Het bijzondere strafrecht laat een zelfde tendens zien. Overtredingen van de vreemdelingenwet²⁶ en de Opiumwet²⁷ beslaan een groot deel van alle veroordelingen. In 2005 zijn strafbepalingen voor het illegaal binnenkomen en verlaten van het land (!) uitgebreid, 'ook met het oog op een goede samenwerking met de buurlanden'.²⁸ In de Opiumwet²⁹ is – conform de internationale verdragen – bijna ieder contact met een verdovend middel strafbaar.

Handhaving van de wegenverkeerswet levert ook veel strafbare feiten op. Voor lichte vergrijpen als 'fout parkeren' bestaat een vereenvoudigde procedure die in handen is van de politie, waarbij boetes tot maximaal 300 CHF kunnen worden uitgeschreven. Een dergelijke procedure is er ook voor het gebruik van cannabis, waarvoor echter boetes tot 1.000 CHF mogelijk zijn.³⁰ Bagatel delicten waarop een boete staat (overtredingen) kunnen aan het justitieel incassobureau worden overgelaten (artikel 357 StPO). Deze worden in principe ook niet in het strafregister opgenomen.

Geldelijke sancties zijn in Zwitserland van enorme betekenis. De statistieken laten in het jaar 2016 bijna 110.000 veroordelingen van volwassenen zien; overtredingen zijn daarin buiten beschouwing gelaten. Geregistreerd zijn 12.000 vrijheidsstraffen, waarvan 10.000 geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijk. Daar staan circa 94.000 geldboetes tegenover; daarvan is het grootste deel (77.000) voorwaardelijk als de veroordeelde zich tijdens zijn proeftijd goed gedraagt (artikel 42 StGB). In de regel worden dergelijke straffen echter gecombineerd met een forfaitaire 'boete' die altijd betaald moet worden (artikelen 42, vierde lid, en 106 StGB; max. 10.000 CHF). Het toepassingsgebied van de geldboete is op 1 januari 2018 met de helft gereduceerd ten faveure van de vrijheidsstraf.³¹ De geldboete, die vroeger het alternatief was voor vrijheidsstraffen van maximaal twaalf maanden, is sindsdien een alternatief voor vrijheidsstraffen van maximaal zes maanden.

23. Laatst heeft de Zwitserse wetgever in het kader van de omzetting van de herziene FATF-aanbevelingen bepaalde belastingdelicten als voorbereidende daad voor het witwassen van geld aangemerkt. Dit betekent dat banken die vermogenswaarden van hun klanten sinds 1 januari 2016 vanuit dit oogpunt moeten controleren.

24. Verdrag van de Raad van Europa met betrekking tot de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van 25 oktober 2007 (het zogenoemde Verdrag van Lanzarote), voor Zwitserland op 1 juli 2014 in werking getreden (SR 0.311.40).

25. Zie daarvoor bijv. artikel 322quinquies, artikel 322sexies, artikel 322octies, artikel 322novies, artikel 322decies StGB, die in het kader van de laatste herziening van het corruptiestrafrecht (van kracht sinds 1 juli 2016) werden ingevoerd resp. gewijzigd.

26. Federale Vreemdelingenwet van 16 december 2005 (SR 142.20).

27. Betäubungsmittelgesetz van 3 oktober 1951 (SR 812.121).

28. Begeleidend rapport AuG, p. 28.

29. Vergelijk mededeling BetmG. (Betäubungsmittelgesetz), de Zwitserse opiumwet, p. 829 e.v.

30. Artikel 28b-28l BetmG.

31. AS 2016 1249.

3 DE BELANGRIJKSTE ACTOREN IN HET STRAFPROCES

3.1 Het openbaar ministerie

In het kader van de harmonisatie van het strafprocesrecht moest de volgende vraag beantwoord worden: 'Welk model van strafvervolgning moet in de toekomst voor het hele land gaan gelden?'. Veel kantons kenden een dualistisch stelsel: een rechter die het onderzoek leidt (onderzoeksrechter) en een openbaar ministerie dat zich min of meer concentreert op het indienen van de aanklacht en het optreden als eisende partij op de terechtzitting. Er waren echter ook vele onderling afwijkende varianten van dit stelsel. Na enig wikken en wegen heeft het huidige model zijn intrede gedaan, waarin het openbaar ministerie centraal staat. Artikel 16, tweede lid, StPO bepaalt: het openbaar ministerie 'leidt het vooronderzoek, vervolgt strafbare feiten in het kader van het onderzoek, maakt zaken aanhangig en treedt op als eisende partij'.³² Hieraan dient te worden toegevoegd dat nog vele andere functies bij het openbaar ministerie als centrale instantie zijn ondergebracht. Het bepaalt niet alleen de richting voor een behandeling ter terechtzitting, maar handelt de meeste gevallen zelf af. De stopzetting van de strafrechtelijke procedure – in de vorm van een 'niet ter hand nemen' (artikel 310 StPO) (al dan niet om redenen van opportuniteit – artikel 8 StPO) of van een 'sepot' (artikel 319 e.v. StPO) behoort tot de verantwoordelijkheden van datzelfde openbaar ministerie. Het is bemiddelaar bij een schikking (artikel 316 StPO), en het kan sancties per strafbeschikking opleggen (*Strafbefehlsverfahren*, artikel 352 e.v. StPO). Verder is het openbaar ministerie poortwachter bij verkorte procedures, omdat het alleen beslist of de procedure toepassing vindt (artikel 359, eerste lid, StPO). Ten slotte is het openbaar ministerie tot zekere hoogte bevoegd tot toepassing van dwangmiddelen. De Zwitserse wetgever heeft dit model vooral om efficiencyredenen gekozen. Dubbel werk en vertragingen die bij overdracht van de leiding van het onderzoek en de vervolging in het vooronderzoek ontstaan indien wordt gewerkt met meerdere organen (bijvoorbeeld met een officier van justitie en een onderzoeksrechter), dienen te worden vermeden.³³ Daarbij is een belangrijk gegeven dat het openbaar ministerie, net als de rechter, onafhankelijk is (artikel 4 StPO).³⁴

32. Artikel 16 StPO luidt: '1. Die Staatsanwaltschaft ist für die gleichmässige Durchsetzung des staatlichen Strafanspruchs verantwortlich. 2. Sie leitet das Vorverfahren, verfolgt Straftaten im Rahmen der Untersuchung, erhebt gegebenenfalls Anklage und vertritt die Anklage.'

33. Bericht StPO, p. 1378; begeleitend rapport StPO, p. 18; vergelijk Aus 29 mach 1, p. 23 e.v.; Eicker, p. 14 e.v.; Ruckstuhl, p. 323 e.v.

34. Artikel 4, lid 1 StPO luidt: 'Die Strafbehörden sind in der Rechtsanwendung unabhängig und allein dem Recht verpflichtet.'

3.2 De rechter

De onafhankelijkheid van de strafrechtelijke organen wordt in artikel 4 StPO benadrukt. Wat de rechtbanken betreft, is hun onafhankelijkheid ook door de Federale grondwet gewaarborgd.³⁵ Het is uitgesloten dat andere staatsorganen de rechter aanwijzingen geven, hoe hij een procedure moet voeren of hoe hij in een zaak moet beslissen. Uitspraken van hogere rechtbanken hebben in de praktijk weliswaar een zekere invloed op de rechtspraak van de lagere instanties, maar deze zijn niet bindend. Dat geldt ook voor de praktijk van de rechtspraak van het Federale Gerechtshof. Een uitzondering geldt alleen in die gevallen waarin een beschikking in hoger beroep wordt vernietigd en de zaak wordt terugverwezen naar de lagere instantie: dan is de opvatting van de hogere instantie bindend voor de lagere rechtbank (artikel 409, derde lid, StPO).

In Zwitserland worden rechters niet benoemd, maar door het parlement of door het volk gekozen. Dat verschaft hun een hoge democratische legitimering. De politieke partijen en het lidmaatschapsbewijs van een partij van de kandidaat spelen in dit stelsel echter een beslissende rol.³⁶ Bij volksverkiezingen worden kandidaten meestal door een politieke partij voorgedragen en ondersteund.³⁷ De parlementen richten zich in de praktijk naar het stelsel van evenredige vertegenwoordiging: het parlement kiest de rechters en let er daarbij op dat de partijen conform hun sterkte in het college van rechters vertegenwoordigd zijn. Wie in Zwitserland rechter wil worden, is feitelijk gedwongen om lid te worden van een partij die in het parlement vertegenwoordigd is. Op federaal niveau zijn bijna alle rechtbanken – ook het Federale Gerechtshof – volgens dit stelsel samengesteld. Daar komt bij dat in Zwitserland de meeste rechters van hun inkomen een jaarlijkse afdracht aan hun politieke partij voor het gunnen van het ambt betalen.³⁸ Voor de partijen zijn deze contributies een belangrijke inkomstenbron. In bijna alle kantons en ook in de federale regering moeten de rechters zich bovendien periodiek voor een herverkiezing door het parlement beschikbaar stellen (meestal na drie of vier jaar, soms ook na zes jaar). Het komt uiterst zelden voor dat een rechter zijn ambt verliest. Hij blijft daardoor echter ook langdurig onderworpen aan de controle van zijn partij. De formele bescherming van de positie van de rechters loopt achter op hetgeen internationaal gebruikelijk is.³⁹ GRECO, de Groep tegen bestrijding van corruptie van de Raad

35. Vgl. vooral artikelen 29a, 30, lid 1, en 191c BV.

36. Vgl. dienaangaande Raselli, *margennummer 1* e.v. en R. Kiener, *Richterliche Unabhängigkeit, Verfassungsrechtliche Anforderungen an Richter und Gerichte*, Bern: Stämpfli Verlag 2001.

37. Vergelijk aangaande 'stille verkiezingen' zonder gang naar de stembus BGE 112 Ia 233.

38. T. Stadelmann, 'Die steuerliche Behandlung der Mandatsbeiträge in der Schweiz', *Justice – Justiz – Giustizia* 2006/3, nr. 1 e.v.

39. L. Gschwend, 'Die Entwicklung der richterlichen Unabhängigkeit in der Schweiz vom Ancien Régime bis in die Gegenwart', *Justice – Justiz – Giustizia* 2013/3, nr. 38.

van Europa, heeft in 2017 het Zwitserse stelsel bij verkiezing van de rechters in het Federale Gerechtshof ernstig bekritiseerd.⁴⁰

3.3 De verdediging

De verdediging weet zich uitsluitend gebonden aan de belangen van de beklagde (artikel 128 StPO). Eenzijdig handelen ten gunste van de cliënt is niet alleen toegestaan, maar ook geboden. Door de wet en de beroepscode voor advocaten worden aan de verdediging grenzen gesteld. De verdediging mag in Zwitserland alleen door advocaten ter hand genomen worden (artikel 127, vijfde lid, StPO), behalve in procedures wegens zeer lichte vergrijpen. De verdediging heeft als uitgangspunten dezelfde rechten als de beklagde. Er moet onderscheid worden gemaakt tussen verschillende soorten verdediging.

3.3.1 Verplichte verdediging

Het StPO definieert gevallen waarin een raadsman *dwingend* in de procedure moet participeren, ook tegen de wil van de beklagde in (artikel 130 StPO). De procedure mag zonder raadsman niet beginnen of niet worden voortgezet. Het recht beknop zo de autonomie van de beklagde, aan wie bovendien ook nog de kosten van deze verdediging kunnen worden opgelegd. Gerechtvaardigd wordt dit stelsel onder andere met verwijzing naar de zorgplicht van de staat ten opzichte van personen die in een strafprocedure verwickeld raken. Het recht van de beklagde om zichzelf te verdedigen (artikel 6, derde lid, sub c, EVRM), wordt niet aangetast. De beklagde heeft namelijk de mogelijkheid zijn eigen visie op de zaak *additioneel* in te brengen.⁴¹

Artikel 130 StPO somt de gevallen van verplichte verdediging op:

Die beschuldigte Person muss verteidigt werden, wenn:

- a. die Untersuchungshaft einschliesslich einer vorläufigen Festnahme mehr als 10 Tage gedauert hat;
- b. ihr eine Freiheitsstrafe von mehr als einem Jahr, eine freiheitsentziehende Massnahme oder eine Landesverweisung droht;
- c. sie wegen ihres körperlichen oder geistigen Zustandes oder aus anderen Gründen ihre Verfahrensinteressen nicht ausreichend wahren kann und die gesetzliche Vertretung dazu nicht in der Lage ist;

40. GRECO rapport 2017, overweging 7 e.v. De aanbevelingen van de GRECO voor meer transparantie bij de financiering van de partijen werden door Zwitserland geen van alle in de praktijk gebracht.

41. V. Lieber, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, *Kommentar zur Schweizerischen Strafprozessordnung (StPO)*, Zürich/Basel/Genf: Schulthess Verlag 2014, Z artikel 130 N 6 e.v.

- d. die Staatsanwaltschaft vor dem erstinstanzlichen Gericht oder dem Berufungsgericht persönlich auftritt;
- e. ein abgekürztes Verfahren (Artikel 358-362) durchgeführt wird.'

Is er sprake van een geval van verplichte verdediging, dan moet de officier van justitie of de rechter erop toezien, dat 'onverwijld' een raadsman wordt ingeschakeld (artikel 131, eerste lid, StPO). In bepaalde omstandigheden is aan de voorwaarden voor een verplichte verdediging meteen vanaf het begin van de zaak voldaan, zeker in zaken van zware misdrijven (zie artikel 130, sub b, StPO). Op deze scenario's heeft artikel 131, tweede lid, StPO betrekking, dat bepaalt dat de verdediging 'na het eerste verhoor door het openbaar ministerie, in ieder geval voor de opening van het onderzoek', gewaarborgd moet zijn. Deze regeling heeft in Zwitserland voor hoofdbreken gezorgd. Tot op de dag van vandaag is het niet duidelijk of het openbaar ministerie nog een eerste verhoor zonder verdediging mag afnemen, als reeds duidelijk is dat er sprake is van een zaak als bedoeld in artikel 130 StPO.⁴² In elk geval biedt uiteindelijk artikel 131, derde lid, StPO enig houvast. Het betreft de vraag hoe men met bewijzen moet omgaan die zonder verdediging verzameld zijn. Was reeds op het tijdstip van de verkrijging van het bewijs duidelijk dat er sprake is van een geval van artikel 130 StPO, dan kan de beklagde tegen het gebruik van het bewijs opkomen.⁴³

3.3.2 Van overheidswege toegevoegde verdediging

Er zijn twee mogelijkheden om een verplichte verdediging aan te stellen: de beklagde kan op eigen kosten zelf een verdediging van zijn keuze machtigen (gekozen raadsman/-vrouw, artikel 129 StPO). Deze persoon voert dan de verplichte verdediging. Als de beklagde zelf geen raadsman/-vrouw machtigt, dan voegt de procesleiding een '*amtliche Verteidigung*' (van overheidswege toegevoegde advocaat) toe (artikel 132, eerste lid, letter a, StPO). De beklagde heeft dan geen recht op een verdediging van zijn keuze, maar hij kan een bepaalde persoon voorstellen. Aan deze wens dient naar mogelijkheid gehoor te worden gegeven (artikel 133, tweede lid, StPO). De verdediging vervult een opdracht van de staat. Zij wordt vergoed, onafhankelijk van de afloop van het proces. De hoogte van de vergoeding wordt aan het slot van de procedure door het openbaar ministerie of door de rechtbank vastgesteld. Vergoed worden alleen de 'verplichte' onkosten. De beklagde staat de dreiging te wachten dat deze op hem verhaald worden. Als hem de betaling van de kosten van de procedure wordt opgelegd, dan geldt dat ook voor de kosten van de toegevoegde advocaat. Hij moet deze kosten aan de

42. Vgl. Pieth 2016, p. 101; N. Schmid & D. Jositsch, *Schweizerische Strafprozessordnung (StPO)*, Zürich/St. Gallen: Dike Verlag 2018, N 737.

43. Vergelijk BGer, uitspraak 6B_178/2017 van 25 oktober 2017; Hof van Beroep Basel Stadt, BJM 2012, p. 48 e.v.; OGer ZH, *forum poenale* 2016/1, p. 7 e.v.

staat terugbetalen zodra zijn financiële situatie dit toelaat (artikel 135, vierde lid, StPO).

Een ander toepassingsveld van de 'toegevoegde verdediging' betreft het recht op gratis rechtsbijstand. Aan de beklaagde dient, op zijn verzoek, een toegevoegde advocaat te worden toegewezen, wanneer hem de financiële middelen ontbreken om zelf een advocaat aan te stellen en wanneer dit voor de behartiging van zijn belangen geboden is (artikel 132, eerste lid, sub b, StPO). Dat is het geval indien er geen sprake is van een bagatel delict, waaraan bijvoorbeeld voldaan wordt als er een gevangenisstraf van meer dan vier maanden dreigt. Bovendien moet de zaak problemen opleveren waartegen de beklaagde alleen niet opgewassen is (artikel 132, derde lid, StPO). Ook de onbemiddelde beklaagde staat de dreiging te wachten dat de Staat de kosten voor de verdediging op hem zal verhalen (artikel 135, vierde lid, StPO). Dit kan hem ervan weerhouden om gebruik te maken van het recht op een toegevoegde advocaat.

3.4 Het slachtoffer

De procesrechtelijke positie van het slachtoffer is in het Zwitserse recht internationaal gezien goed, mogelijk te sterk. De wet geeft het slachtoffer dezelfde rechten als de beklaagde, *als* hij zich stelt als 'civiele eiser' (benadeelde partij) (artikel 104, eerste lid, letter b, StPO). Dit komt overeen met de situatie die ook reeds voor de uniformering van het strafprocesrecht op de meeste plaatsen gebruikelijk was. In veel kantons is de beïnvloeding door het Franse strafproces merkbaar geweest, waarin de civiele partij traditiegetrouw een sterke positie bezit.⁴⁴

Het StPO onderscheidt drie categorieën personen die door het strafbare feit worden benadeeld: de gedupeerde, het slachtoffer en de civiele eisende partij. Deze categorieën zijn aan verschillende rechten in het strafproces gekoppeld. Het overkoepelende begrip is dat van de 'gedupeerde'. Dat is de springplank naar een actieve en offensieve deelname in het strafproces en heeft daarom grote praktische relevantie. Als *gedupeerde* geldt die persoon die door het strafbare feit direct in zijn rechten aangetast is (artikel 115, eerste lid, StPO). Daartoe bestaat een zeer uitgebreide jurisprudentie van het Federale Gerechtshof. De gedupeerde heeft in de regel een bijzonder belang bij de vervolging van de beklaagde. Onder bepaalde omstandigheden heeft hij ook civielrechtelijke vorderingen wegens het delict. Hij kan daarom diverse rechten verkrijgen waarmee hij zijn belangen kan behartigen. Deze rechten bestaan echter niet automatisch; daarvoor is een bijzondere verklaring nodig. De gedupeerde heeft een recht op inzage in het dossier (artikel 107, eerste lid, sub a, StPO), zodat hij kan beslissen of hij als civiele eisende partij aan de

44. Vergelijk Mededeling StPO, p. 1171.

procedure wil deelnemen. Hij kan bovendien ook in de procedure als getuige ondervraagd worden (artikel 166 StPO).

Als *slachtoffer* gelden gedupeerden die door het strafbare feit in hun lichamelijke, seksuele of psychische integriteit direct nadelig beïnvloed zijn (artikel 116, eerste lid, StPO). Ieder slachtoffer is daarom een gedupeerde, maar niet iedere gedupeerde is een slachtoffer. Het slachtoffer heeft bijzondere rechten op bescherming en informatie, ook als hij of zij niet als civiele eisende partij deelneemt aan het proces (artikel 117, eerste lid, StPO). Deze rechten worden bij slachtoffers onder de 18 jaar nog verder uitgebreid (artikel 117, tweede lid, StPO). Een uitgebreide wetgeving op het gebied van de slachtofferhulp vult deze rechten aan.⁴⁵ Deze garandeert het slachtoffer bijstand, eventueel ook financiële ondersteuning.

De gedupeerde wordt een *civiele eisende partij* als hij of zij uitdrukkelijk verklaart als strafvorderende partij en/of als civiele eisende partij aan het proces te willen deelnemen (artikel 118, eerste lid, StPO).⁴⁶ De verklaring kan tot aan de afsluiting van het vooronderzoek worden afgegeven. Met deze verklaring verschaft de gedupeerde de positie van partij in het proces. Het begrip partij is een soort 'containerbegrip' voor alle rechten die volgens het StPO aan 'partijen' worden geboden. Centraal staat het recht om gehoord te worden (artikel 107 StPO), waaruit weer diverse andere rechten afgeleid worden. De civiele eisende partij heeft in het bijzonder het recht op inzage in het dossier. Zij kan een raadsman erbij betrekken (artikel 127 StPO) en verzoeken tot onderzoekshandelingen indienen. Verder heeft zij het recht om aan het vooronderzoek door het openbaar ministerie of door de rechtbank deel te nemen (artikel 147, eerste lid, StPO). Zij kan ook in hoger beroep gaan, bijvoorbeeld een sepot of een vrijspraak aanvechten, maar niet de straf die tegen een beklaagde uitgesproken is (artikel 382 StPO). De gedupeerde kan te allen tijde afzien van zijn rol als civiele eisende partij of zijn verklaring intrekken (artikel 120 StPO).

De *strafvorderende partij* eist de vervolging en de bestraffing van de beklaagde (artikel 119, tweede lid, sub a, StPO). Zij neemt naast het openbaar ministerie deel aan het strafproces, maar vervangt het openbaar ministerie niet. Op een terechtzitting mag zij een pleidooi houden ten aanzien van de verwijten in de aanklacht, maar niet met betrekking tot de sancties. De *civiele eisende partij* dient in het kader van het strafproces mede haar civiele vorderingen in (artikel 119, tweede lid, sub b,

45. Federale Wet op de slachtofferhulp (OHG) van 23 maart 2007 (SR 312.5).

46. Enkele delicten kunnen in Zwitserland alleen vervolgd worden als de gedupeerde een straf vordert. De strafvordering wordt dan gelijkgesteld aan de verklaring conform artikel 118, lid 1 StPO (artikel 118, lid 2 StPO). Als de strafvorderende partij geen deelname aan het proces als civiele eiser wenst, dan kan zij van deze positie afzien. De strafvordering blijft desondanks behouden, dat wil zeggen het strafproces kan desondanks worden voortgezet.

StPO). Daartoe wordt aan het strafproces een civiele procedure gekoppeld (artikel 122 e.v. StPO). Dat heeft voor de eisende civiele partij verscheidene voordelen; zij bespaart zichzelf bijvoorbeeld een aparte procedure, bewijzen worden op kosten van de Staat en ambtshalve verzameld, wat ook voor de civiele eis van nut kan zijn. Een nadeel is, dat bij de vaststelling van de toedracht van het strafbare feit in de strafzaak het beginsel 'in dubio pro reo' geldt (artikel 10, derde lid, StPO), in tegenstelling tot in een civiele procedure. Bij de uitspraak in de civiele zaak is het toegestaan, om dit vonnis uitsluitend conform het grondbeginsel (als vooroordeel) uit te spreken, als de volledige beoordeling buitenproportioneel gecompliceerd zou worden (artikel 126, derde lid, StPO). Hiermee wordt bedoeld op te veel kosten en moeite bij het vooronderzoek; juridische problemen mogen geen rol van betekenis spelen.

4 HET VOORONDERZOEK

4.1 Inleiding

Het vooronderzoek (artikelen 199 tot en met 328 StPO) omvat het 'opsporingsonderzoek van de politie' (artikel 306 e.v. StPO) en het 'onderzoek van het openbaar ministerie' (artikel 308 e.v. StPO). Het vooronderzoek, dat in zijn geheel onder leiding staat van het openbaar ministerie, vangt in de regel aan met het opsporingsonderzoek van de politie. Het openbaar ministerie kan echter ook direct zelf een onderzoek openen (vergelijk artikel 300 StPO). De overgang van de ene naar de andere fase is zo nu en dan moeilijk te bepalen. Het onderscheid tussen fasen is echter wel relevant, omdat de positie van de partijen in beide fasen verschilt.

4.2 Het opsporingsonderzoek door de politie

Het 'opsporingsonderzoek van de politie' (artikel 306 e.v. StPO) is geen zelfstandige procedure. Bedoeld worden activiteiten van de politie op het gebied van de strafvervolgning die voor de opening van een onderzoek door het openbaar ministerie plaatsvinden. Het openbaar ministerie kan de politie aanwijzingen geven of het onderzoek te allen tijde naar zich toe trekken, met het gevolg dat er meteen een gerechtelijk vooronderzoek geopend is (artikel 307, tweede lid, StPO). Dat kan het openbaar ministerie echter alleen als het iets te weten komt over het opsporingsonderzoek van de politie. In de wet zijn daarom plichten tot informatieverstrekking door de politie aan het openbaar ministerie vastgesteld, waaruit twee verschillende modellen van samenwerking voortvloeien.

Bij zware delicten (bijvoorbeeld levensdelicten, gewapende roofovervallen) en buitengewone gebeurtenissen en rampen (bijvoorbeeld brand, treinongeluk) moet het openbaar ministerie onverwijld geïnformeerd worden (artikel 307, eerste lid,

StPO). Door deze informatieplicht krijgt de officier van justitie de gelegenheid om onmiddellijk ter plaatse te gaan. Bij de parketten van het openbaar ministerie zijn piketdiensten ingericht, zodat dag en nacht een officier van justitie bereikbaar is. In deze gevallen opent het openbaar ministerie het onderzoek reeds op een bijzonder vroeg tijdstip (artikel 309, eerste lid, sub c, StPO). De politie mag vervolgens alleen nog op basis en naar aanleiding van een concrete opdracht onderzoek doen in de procedure.

Bij veelvoorkomende criminaliteit (ca. 80-90 procent van de strafbare feiten) mag de politie daarentegen zelfstandig onderzoek verrichten. Zij opent het opsporingsonderzoek autonoom en informeert het openbaar ministerie pas tegen het einde van het onderzoek of wanneer zij om de toepassing van dwangmiddelen verzoekt. De procedure is weliswaar formeel in handen van het openbaar ministerie, maar de politie heeft het feitelijke gezag. Zij moet het openbaar ministerie de basis verschaffen om over het openen van een OM-onderzoek te kunnen beslissen (vgl. artikel 309, eerste lid, sub a, StPO). De taken en bevoegdheden van de politie gaan veel verder dan een 'eerste aanval'. Zij moet bijvoorbeeld sporen en bewijsmiddelen veiligstellen en evalueren, vaststellen wie de gedupeerden en verdachten zijn en deze ondervragen, verdachten indien nodig in voorlopige hechtenis nemen of hen opsporen (artikel 306, tweede lid, StPO). Wat ook genoemd moet worden is de opsporing en ondervraging van getuigen (artikel 179 StPO) en de observatie van verdachten (artikel 282 StPO). Na het afsluiten van haar onderzoek geeft de politie de processen-verbaal samen met andere processtukken aan het openbaar ministerie (artikel 307, derde lid, StPO).

4.3 Het onderzoek van het openbaar ministerie

Het openbaar ministerie voert het onderzoek aan de hand van verhoren, toepassing van dwangmiddelen enzovoort verder, totdat voldoende duidelijkheid omtrent de toedracht van het strafbare feit is ontstaan en het vooronderzoek kan worden afgesloten.

Maar eerst moet op basis van de aangifte, de dossiers of andere informatie worden besloten of er een OM-onderzoek moet worden ingesteld. In dit beginstadium zijn er samengevat drie mogelijkheden:

- Het openbaar ministerie neemt de procedure niet ter hand, indien 'aufgrund der Strafanzeige oder des Polizeirapports feststeht, dass: a. die fraglichen Straftatbestände oder die Prozessvoraussetzungen eindeutig nicht erfüllt sind; b. Verfahrenshindernisse bestehen; c. aus den in Artikel 8 genannten Gründen auf eine Strafverfolgung zu verzichten ist' (*Nichtanhandnahmeverfügung*, artikel 310 StPO). De strafrechtelijke procedure wordt daarmee op een bijzonder vroeg moment beëindigd. De lat voor een besluit om de procedure niet ter hand te nemen wordt daarom hoog gelegd. In twijfelgevallen moet er een onderzoek

worden geopend. Verder wordt besloten om de procedure niet ter hand te nemen, als er om redenen van opportuniteit van de strafvervolgning kan worden afgezien (artikel 8 StPO).⁴⁷ De toelaatbaarheid van het afzien van vervolging moet onmiddellijk vaststaan. Dat komt zelden voor. In de regel is een onderzoek aangewezen.

- Het openbaar ministerie vaardigt op basis van het dossier direct een strafbeschikking uit (artikelen 309, vierde lid en 352 StPO).⁴⁸ Wordt de strafbeschikking niet geaccepteerd, dan moet het OM-onderzoek worden geopend.
- Het openbaar ministerie *opent* het onderzoek als er voldoende aanwijzingen zijn voor een redelijk vermoeden van een strafbaar feit: er moet sprake zijn van 'zwaarwegende gronden' die reden geven om aan te nemen dat er een strafbaar feit heeft plaatsgevonden.⁴⁹ Bij onvoldoende aanwijzingen kan het openbaar ministerie de politie belasten met aanvullend onderzoek (artikel 309, tweede lid, StPO). Het openen van het onderzoek wordt daardoor uitgesteld. Het OM-onderzoek moet ook worden geopend als het openbaar ministerie de toepassing van dwangmiddelen beveelt of wanneer het door de politie in kennis is gesteld van ernstige delicten of zwaarwegende gebeurtenissen. Een 'redelijk vermoeden van een strafbaar feit' is ook in deze gevallen vereist. Het onderzoek moet officieel worden geopend bij een beschikking die bij de dossiers wordt gevoegd (artikel 309, derde lid, StPO). Aan de beklaagde wordt bij het volgende verhoor medegedeeld dat het onderzoek wordt geopend.

In het OM-onderzoek moet het openbaar ministerie⁵⁰ de bewijzen in de regel zelf verzamelen. Het kan de politie echter met aanvullend onderzoek belasten (artikel 312, eerste lid, StPO) en ook verhoren aan haar delegeren (artikelen 142 StPO en 312, tweede lid, StPO). Het openbaar ministerie voert eventueel *schikkingsonderhandelingen* met de beklaagde en de gedupeerde (artikel 316 StPO).⁵¹ Als er een akkoord wordt bereikt, wordt de procedure gestaakt (artikel 319 e.v. StPO). Eventueel vinden er afspraken tussen de beklaagde en het openbaar ministerie plaats (en meestal ook met de gedupeerde), om de *verkorte procedure* te entameren (artikel 358 e.v. StPO).⁵² Acht het openbaar ministerie het onderzoek compleet, dan zijn er drie mogelijkheden om het gerechtelijk vooronderzoek af te sluiten: het openbaar ministerie kan een strafbeschikking uitvaardigen (artikel 352 e.v. StPO),⁵³ de strafprocedure afbreken – in de vorm van een sepot – of een aanklacht indienen:

47. Vgl. onderaan 5.b.

48. Vgl. onderaan 5.b.

49. Vgl. Landshut & Bosshard, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 309 N 24 e.v.

50. Het StPO noemt het 'openbaar ministerie', bedoeld is echter steeds de officier van justitie die de zaak behandelt.

51. Vergelijk onderaan 5.a.

52. Vergelijk onderaan 5.b.

53. Zie daarvoor onderaan 5.b.

- Als de uitvaardiging van een strafbeschikking mogelijk is, dan gaat dit altijd voor op de mogelijke indiening van een aanklacht. Het openbaar ministerie heeft hier geen stem in.
- De zaak wordt geseponneerd wanneer het openbaar ministerie er zeker van is dat er op de rechtszitting vrijspraak zou volgen (artikel 319 e.v. StPO). In geval van twijfel moet – aldus het Federale Gerechtshof – de hardere aanpak worden gekozen en een aanklacht worden ingediend (in dubio pro duriore).⁵⁴ Een sepot volgt ook wanneer om opportuniteitsredenen kan en moet worden afgezien van verdere vervolging van het delict (artikel 319, eerste lid, sub e, en tweede lid, StPO, artikel 8, vierde lid, StPO).⁵⁵
- Als er geen reden is voor een sepot en er ook geen strafbeschikking uitgevaardigd is, moet er een *aanklacht* worden ingediend (artikel 324 e.v. StPO). In dit geval beslist de rechtbank. Het openbaar ministerie doet de aanklacht samen met de dossiers toekomen aan de partijen en eventueel ook aan andere betrokkenen, en aan de bevoegde rechtbank (artikel 327 StPO). De indiening van de aanklacht kan niet worden aangevochten (artikel 324, tweede lid, StPO).

4.4 De onderlinge verhouding van de twee fasen van het vooronderzoek

De wettelijke kaders voor het informeren van het openbaar ministerie (artikel 307 StPO) en voor het openen van het onderzoek (artikel 309 StPO) zijn niet alleen van betekenis voor de samenwerking tussen politie en openbaar ministerie. Zij regelen ook de rechten van de partijen. Pas in het onderzoek van het openbaar ministerie hebben de beklaagde en een civiele partij de volle rechten van een (proces)partij. De beklaagde heeft in het opsporingsonderzoek door de politie slechts een recht om een klacht in te dienen (artikel 393 e.v. StPO) en een recht om een advocaat in te schakelen (artikel 159 StPO). Bovendien heeft alleen het openbaar ministerie het recht om te beslissen over de inzage van de processtukken (artikel 101 StPO). De politie verleent geen inzage in de processtukken, behalve wanneer zij van het openbaar ministerie een concrete aanwijzing daarvoor krijgt. Tegen deze achtergrond is het van groot belang dat het OM-onderzoek niet door 'te lang' speurwerk van de politie steeds maar uitgesteld of in feite compleet vervangen wordt. Zodra een 'redelijk vermoeden van een strafbaar feit' bestaat, moet het OM-onderzoek worden geopend (artikel 309, eerste lid, sub a, StPO). Vanaf dat moment is er juridisch gezien geen ruimte meer voor zelfstandig speurwerk van de politie. De

54. De gevestigde rechtspraak, vergelijk bijvoorbeeld BGer, uitspraak 1B_ 46/2011 van 1-6-2011, E. 4; BGE 137 IV 219; kritisch daarover W. Wohlens, 'In dubio pro duriore – zugleich Besprechung von BGer, Urteil v. 11.7.2011, 1B+123/2011 = BGE 137 IV 2019,' *forum poenale* 2011/6, p. 372. Vergelijk m.b.t. het opportuniteitsprincipe onderaan 5.a.

55. C. Riedo, G. Fiolka & M.A. Niggli, *Strafprozessrecht sowie Rechtshilfe in Strafsachen*, Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag 2011, N 2368; N. Schmid & D. Jositsch, *Handbuch des schweizerischen Strafrechts*, 2017, Zürich/St. Gallen: Dike Verlag, N 1249; N. Schmid & D. Jositsch, 2018, artikel 319 N1.

drempel is echter diffuus, want de zwaarte van de verdenking die tot opening van het OM-onderzoek noopt, laat zich niet duidelijk omschrijven. Soms moeten de rechtbanken achteraf vaststellen op welk moment het openen van een onderzoek zich opdroeg.⁵⁶ Als de politie een tijdige opening van een onderzoek belemmert, kunnen door haar verzamelde bewijzen onbruikbaar worden.⁵⁷

5 DE REGELING VAN OPSPORINGSBEVOEGDHEDEN EN DWANGMIDDELEN

5.1 Inleiding

In het vooronderzoek kunnen onderzoeksbevoegdheden zowel door de politie als door het openbaar ministerie worden uitgeoefend. In het StPO zijn hieraan zo'n honderd bepalingen gewijd. Wij beperken ons tot een toelichting van algemene voorwaarden voor toepassing van dwangmiddelen, de bevoegdheden waarom het gaat alsmede de basiskennmerken van bijzondere opsporingsbevoegdheden en de voorwaarden voor toepassing van voorlopige hechtenis. De bespreking van alle onderzoeksbevoegdheden zou het bestek van dit landenrapport te buiten gaan.

Als 'dwangmiddelen' gelden alle procedurele handelingen van de strafvervolgingsorganen die met het oog op strafvervolgning inbreuk maken op grondrechten van de betrokkenen. In het bestek van het Zwitserse recht is 'dwangmiddelen' dus een overkoepelende term, waaronder allerlei handelingen vallen. Of daarbij 'dwang' in de eigenlijke zin van het woord wordt uitgeoefend, is niet van belang. Bij bijzondere opsporingsbevoegdheden is bijvoorbeeld geen sprake van dwang, maar die worden wel tot de 'dwangmiddelen' gerekend. De wet stelt algemene beperkingen aan de instelling van dwangmiddelen waarbij minimumeisen gelden. Deze worden bij de individuele dwangmiddelen gepreciseerd en vaak verhoogd. In het algemeen geldt dat een dwangmiddel uitsluitend mag worden ingesteld als de wet hierin voorziet, als sprake is van ten minste een redelijk vermoeden en als de dwangmaatregel proportioneel is (artikel 197, eerste lid, StPO).

De wettelijke basis voor dwangmiddelen moet vervat zijn in een wet (in formele zin). Uit de vereiste van een wettelijke basis volgt een gesloten systeem voor de dwangmiddelen. Wanneer er geen wettelijke basis kan worden gevonden, is het dwangmiddel niet toegestaan. De wettelijke basis voor dwangmiddelen in het StPO is van zeer uiteenlopende aard en gewicht, waarbij het kan gaan van dagvaarding via huiszoeking tot aan preventieve hechtenis. Bepalingen die in andere wetten staan, kunnen echter ook toereikend zijn. Specifiek zijn in het StPO onder andere de volgende dwangmiddelen geregeld: het opsporingsbevel (artikel 201

56. Vergelijk reeds BGer, uitspraak 6B_825/2008 van 9-4-2009.

57. Landshut & Bosshard, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 309 N 2a.

e.v.), de vrijheidsbenemende maatregelen (artikel 212 e.v.), doorzoeking (artikel 241 e.v.), onderzoek aan het lichaam, de DNA-analyse (artikel 255 e.v.), de inbeslagname (artikel 263 e.v.) en bijzondere opsporingsbevoegdheden (artikel 269 e.v. StPO). Toepassing van een dwangmiddel is alleen toegestaan als er *geen minder vergaande middelen* mogelijk zijn. Dit is vooral van praktische betekenis bij vrijheidsbeperkende maatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis (artikel 237 e.v. StPO). Bovendien moet het belang van het delict de toepassing van het dwangmiddel rechtvaardigen (artikel 197, eerste lid, StPO). Dit vereiste wordt in de wet op verschillende plaatsen geconcretiseerd. Zo kan bijvoorbeeld voor een klein strafbaar feit geen voorlopige hechtenis worden opgelegd (artikel 221, eerste lid, StPO).

Het StPO werkt bij een strafbaar feit met verschillende verdenkingsniveaus om de bevoegdheden van de strafrechtelijke organen te bepalen. In het algemeen moet er sprake zijn van 'voldoende' redelijk vermoeden (een gereede verdenking) voordat een dwangmiddel kan worden toegepast. Er ontbreekt echter een wettelijke definitie van het begrip. In de rechtspraak en voorschriften met betrekking tot dwangmiddelen worden verschillende omschrijvingen gebruikt. Er worden bijvoorbeeld 'belangrijke redenen', of 'concrete indicaties' verlangd, die erop duiden dat er sprake is van een strafbaar feit.⁵⁸ Voor zware dwangmiddelen wordt een '*dringender Tatverdacht*' verlangd, een 'dringende verdenking'. Vereist worden kwalitatief 'goede aanwijzingen' die erop duiden dat de verdachte het feit heeft gepleegd, of aanwijzingen die blijken geven van een 'aanmerkelijke of hoge waarschijnlijkheid van een veroordeling'.⁵⁹ Zulke formuleringen bieden de strafrechtelijke organen veel beoordelingsruimte. Bovendien wordt ook erkend dat de vereisten 'dynamisch' zijn. Wat aan bewijzen en aanwijzingen nodig is, richt zich naar de zwaarte van de inbreuk, naar het stadium waarin het onderzoek zich bevindt en naar de zwaarte van de misdrijven die vervolgd worden.⁶⁰

5.2 Bevoegdheden tot toepassing van dwangmiddelen

In het vooronderzoek ligt de bevoegdheid tot toepassing van dwangmiddelen in beginsel bij het openbaar ministerie. Bij geheime dwangmiddelen (bijzondere opsporingsbevoegdheden) moet het openbaar ministerie echter meestal de toestemming van een rechter (*Zwangsmassnahmengericht* – dwangmiddelrechtbank)⁶¹ verkrijgen. De controle van de rechter is *ex post*, dus *nadat* het openbaar ministerie de maatregel heeft ingesteld. Bij zeer ernstige inbreuken op grondrechten is de toe-

58. Hug & Scheidegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 197 N 5.

59. Hug & Scheidegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 197 N 12.

60. BGer, uitspraak 1B_501/2012 van 10-10-2012; Hug & Scheidegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 197 N 10 e.v.

61. Artikel 18 StPO.

passing van een dwangmiddel deels voorbehouden aan de rechter, met name wat betreft vrijheidsbeneming (artikelen 226, eerste lid, en 299 StPO). Slechts in die gevallen waarin het StPO haar uitdrukkelijk hiertoe de bevoegdheid verschaft, mag de politie dwangmiddelen toepassen. Dat geldt ingeval er dringende noodzaak is tot directe toepassing van dwangmiddelen, bijvoorbeeld een doorzoeking (artikel 213 StPO).⁶² De *rechtbank in eerste aanleg* kan, vanaf het moment dat de aanklacht is ontvangen, alle dwangmiddelen toepassen met uitzondering van vrijheidsbeneming die onder de bevoegdheid van de 'dwangmiddelenrechter' blijft vallen.

Voor het opleggen van voorlopige hechtenis moest men zich toch al wenden tot een rechtbank, omdat het openbaar ministerie in het Zwitserse stelsel geen onafhankelijke rechterlijke autoriteit is als bedoeld in artikel 5, derde lid, EVRM.⁶³ Het 'Zwangsmassnahmengericht' is verder bedoeld als tegenwicht voor de bundeling van bevoegdheden op het gebied van opsporing, OM-onderzoek en aanklacht bij de officier van justitie. Dat het gerecht deze taak vervult, wordt in de literatuur betwijfeld, maar onderzoek is er niet naar gedaan. Verzoeken om voorlopige hechtenis door het openbaar ministerie worden in enkele kantons vrijwel altijd door het gerecht gehonoreerd: in 2017 heeft het openbaar ministerie Luzern 224 verzoeken om voorlopige hechtenis of vervangende maatregelen bij het 'Zwangsmassnahmengericht' ingediend. Slechts in twee gevallen werd een verzoek afgewezen. Onduidelijk is of dit resultaat terug te voeren is op de hoge kwaliteit van de verzoeken of op een praktijk bij de rechtbank van 'stempel erop en voilà'.

5.3 *Bijzondere opsporingsbevoegdheden (artikelen 269-298d StPO)*

Het StPO regelt zes soorten bijzondere opsporingsbevoegdheden: de observatie van het post- en telefoonverkeer (artikel 269 e.v. StPO), de observatie met technische observatieapparaten (artikel 280 e.v. StPO), de observatie door de politie (artikel 282 e.v. StPO), de observatie van banktransacties (artikel 284 e.v. StPO), het undercoveronderzoek (artikel 285a e.v. StPO) en de undercoveropsporing door de politie (artikel 298a e.v. StPO).

De voorschriften over de bijzondere opsporingsbevoegdheden zijn sinds 2011 veelvuldig gewijzigd. Er moesten lacunes worden opgevuld en onduidelijkheden worden weggenomen, die in de loop der jaren aan het licht gekomen zijn. In het begin heeft in Zwitserland de afbakening van het 'undercoveronderzoek' van andere activiteiten van de politie voor enorme problemen gezorgd. Het begrip was

62. Vergelijk BGE, 139 IV 128 e.v. (onrechtmatige doorzoeking van een mobiele telefoon door de politie, ofschoon er geen sprake was van 'dreigend gevaar'; toelaatbaarheid van de gegevens als bewijs desondanks bevestigd).

63. Vergelijk EHRM 23 oktober 1990, applicatienr. 12794/87 (Huber t. Schweiz).

in het StPO eerst niet beschreven; de wetgever had enkel regeling van bevoegdheden die een zware inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer voor ogen. Het Federale Gerechtshof zag de zaken echter anders. Van een heimelijk onderzoek zou al sprake zijn als medewerkers van de politie die niet als zodanig herkenbaar zijn, met het oogmerk van waarheidsvinding contacten met verdachten aanknopen – ongeacht de intensiteit van een misleiding of de duur van de gebruikmaking hiervan.⁶⁴ Daardoor werd de wettelijke ruimte voor kortstondige undercoveroperaties van de politie sterk beperkt. Om differentiatie mogelijk te maken, is het undercoveronderzoek voortaan gedefinieerd en relatief nauw omschreven:

'Verdeckte Ermittlung liegt vor, wenn Angehörige der Polizei oder Personen, die vorübergehend für polizeiliche Aufgaben angestellt sind, unter Verwendung einer durch Urkunden abgesicherten falschen Identität (Legende) durch täuschendes Verhalten zu Personen Kontakte knüpfen mit dem Ziel, ein Vertrauensverhältnis aufzubauen und in ein kriminelles Umfeld einzudringen, um besonders schwere Straftaten aufzuklären.'⁶⁵

Tegelijkertijd werd er een wettelijke basis voor de 'undercoveropsporing' geschapen:

'Verdeckte Fahndung liegt vor, wenn Angehörige der Polizei im Rahmen kurzer Einsätze in einer Art und Weise, dass ihre wahre Identität und Funktion nicht erkennbar ist, Verbrechen und Vergehen aufzuklären versuchen und dabei insbesondere Scheingeschäfte abschliessen oder den Willen zum Abschluss vortäuschen.'⁶⁶

Buiten het toepassingsgebied van het StPO staan veel kantons in hun politierecht bovendien nog undercoveronderzoeken van de politie toe met het oog op het voorkomen van strafbare feiten.

Een behoefte aan wetswijziging ontstond ook bij onderzoek op het internet. De regeling in het StPO had moeite om de technische ontwikkelingen bij te houden. Problemen bestonden onder andere bij de observatie van versleutelde telecommunicatie via het internet, bijvoorbeeld met Skype of WhatsApp. De wetgever heeft daarop gereageerd met een uitbreiding van de opsporingsbevoegdheden. De meest recente vernieuwing (artikelen 269bis – 269quater StPO, van kracht sinds 1 maart 2018) staat gebruikmaking toe van 'bijzondere technische observatieapparaten' (bijvoorbeeld IMSI-catchers) en van 'bijzondere informaticaprogramma's'

64. BGE 134 IV 266 e.v.

65. Artikel 285a StPO.

66. Artikel 298a StPO.

('government software', kortweg 'Govware'⁶⁷), waarmee de versleuteling kan worden omzeild. De observatie van de telecommunicatie (telefoon, mobiele telefoon, e-mail, internet enz.) conform artikel 269 e.v. StPO betreft gegevens die onderweg zijn, inclusief informatie in de mailbox.

Bij de observatie van het post- en telecommunicatieverkeer en de observatie met technische apparaten (GPS-apparaten, videocamera's enz.) is een gekwalificeerde, dat wil zeggende een *dringende verdenking* van een strafbaar feit nodig. Anders volstaat een gereede verdenking. Het Zwitserse recht werkt deels met lijsten van delicten om de gebruikmaking van de dwangmaatregelen te begrenzen: de observatie van het post- en telecommunicatieverkeer en het undercoveronderzoek mag alleen worden ingezet, als het misdrijf dat moet worden opgehelderd op de lijst wordt genoemd. De wetgever heeft aanvankelijk verklaard dat zulke maatregelen tot zware misdrijven beperkt zou moeten blijven.⁶⁸ In de wet wordt dit echter niet meer weerspiegeld: de lijsten zijn zeer omvangrijk uitgevallen.

Bij de meeste observatiemaatregelen is de dwangmiddelrechtbank betrokken om de bevoegdheden van het openbaar ministerie te controleren. De politie kan echter de observatie (artikel 282 e.v. StPO) en de undercoveropsporing (artikel 298a e.v. StPO) voor een maand autonoom uitvoeren. Pas daarna heeft zij de toestemming van het openbaar ministerie nodig. De positie van de politie als onderzoeksorgaan wordt daardoor sterk bevorderd.

Het StPO voorziet in plichten tot *het informeren* van personen, die geobserveerd zijn. Het openbaar ministerie deelt hun uiterlijk bij de afloop van het vooronderzoek de reden, de wijze en de duur van de observatie mee respectievelijk stelt hen ervan op de hoogte dat tegen hen undercover-onderzoek of undercover-opsporingswerk is gedaan. Ook wordt hun meegedeeld dat zij hiertegen in beroep kunnen gaan. De mededeling kan echter – behalve bij het undercover-opsporingswerk – uitgesteld of achterwege gelaten worden, als de resultaten niet als bewijs worden gebruikt of wanneer uitstel of achterwege laten wegens zwaarderwegende openbare of private belangen noodzakelijk is (vergelijk bijvoorbeeld artikel 279, tweede lid, StPO). Te denken valt daarbij bijvoorbeeld aan zaken van georganiseerde criminaliteit of aan bedreigde informanten. Het is niet bekend hoe vaak van deze uitzondering gebruikgemaakt wordt.

67. Vergelijk daarmee Hansjakob, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 269 N 15. Op zichzelf zou de software ook in staat zijn om online-doorzoekingen of de overdracht van geluid en beeld via de PC te helpen realiseren; men besloot echter dat beide mogelijkheden niet onder artikel 269ter StPO vallen en daarom voortaan verboden zijn (vergelijk Hansjakob, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 269ter N 4).

68. Mededeling StPO, p. 1255.

5.4 *Voorlopige hechtenis – verzekerde bewaring*

Zwitserland onderscheidt de voorlopige hechtenis en de preventieve hechtenis. Onder *voorlopige hechtenis* wordt de hechtenis tijdens het vooronderzoek verstaan (artikel 220, eerste lid, StPO). Vanaf het moment van ontvangst van de aanklacht bij de rechtbank in eerste aanleg spreekt men van *preventieve hechtenis* bij voorzetting van de vrijheidsbeneming (artikel 220, tweede lid, StPO). Bij de uitvoering van de vrijheidsbeneming zijn tussen beide vormen geen verschillen. De verschillende begrippen maken vooral duidelijk, dat het openbaar ministerie na indiening van de aanklacht met betrekking tot de hechtenis niet meer bevoegd is. Artikel 221 StPO schrijft met betrekking tot het opleggen van hechtenis voor:

1. 'Untersuchungs- und Sicherheitshaft sind nur zulässig, wenn die beschuldigte Person eines Verbrechens oder Vergehens dringend verdächtig ist und ernsthaft zu befürchten ist,⁶⁹ dass sie:
 - a. sich durch Flucht dem Strafverfahren oder der zu erwartenden Sanktion entzieht;
 - b. Personen beeinflusst oder auf Beweismittel einwirkt, um so die Wahrheitsfindung zu beeinträchtigen; oder
 - c. durch schwere Verbrechen oder Vergehen die Sicherheit anderer erheblich gefährdet, nachdem sie bereits früher gleichartige Straftaten verübt hat.
2. Haft ist auch zulässig, wenn ernsthaft zu befürchten ist, eine Person werde ihre Drohung, ein schweres Verbrechen auszuführen, wahrmachen.'

5.4.1 *Redenen voor hechtenis*

Voor toepassing van hechtenis moet sprake zijn van zowel de *dringende verdenking* als van een *reden voor hechtenis*. De twee klassieke redenen voor hechtenis – vluchtgevaar (artikel 221, eerste 1, sub a, StPO) en collusiegevaar (artikel 221, eerste lid, sub b, StPO) – zullen de Nederlandse lezer ook vertrouwd in de oren klinken en behoeven nauwelijks nadere uitleg. Daarnaast kent Zwitserland echter nog twee andere redenen voor hechtenis die weinig met het waarborgen van het ongestoorde verloop van het strafproces te maken hebben. Zij dienen in de eerste plaats of zelfs uitsluitend ter *speciale preventie*: zij bieden de mogelijkheid van vrijheidsbeneming ter voorkoming van toekomstige delicten van de betrokkene – zonder dat aan de voorwaarden die als rechtswaARBorg in het materiële strafrecht gelden voldaan hoeft te zijn. De drempel voor de vrijheidsbeneming ligt daarom relatief laag.

Wat betreft de reden tot inhechtenisneming conform artikel 221, eerste lid, sub c, StPO (recidiverisico), wordt vereist dat er zowel naar het verleden als naar de toekomst wordt gekeken. Volgens de wet is het noodzakelijk dat de beschuldigde persoon reeds eerder delicten begaan heeft (minstens twee). Bovendien moeten er con-

69. Zie m.b.t. recidiverisico BGE 143 IV 9 e.v.

crete aanknopingspunten bestaan om aan te nemen dat hij in de toekomst andere soortgelijke delicten zal begaan. Het vereiste *van eerdere delicten* is in de rechtspraak van het Federale Gerechtshof in lucht opgegaan. In bepaalde omstandigheden vindt het Hof het voldoende dat er acuut zware misdrijven dreigen.⁷⁰ Het Federale Gerechtshof argumenteert dat het zeker niet de bedoeling van de wetgever is geweest om potentiële slachtoffers aan het risico van geweldsdelicten bloot te stellen. Daarmee wordt eraan voorbijgegaan dat voor de hechtenis een duidelijke wettelijke basis vereist is, hetgeen het StPO (dus het wetboek zelf!) zelfs benadrukt (artikel 197, eerste lid, sub a, StPO). In het lopende project om het StPO te wijzigen wordt een compromis voorgesteld. Daarin wordt naast de ongunstige misdaadprognose minstens één eerder gepleegd delict vereist.⁷¹

Met inhechtenisneming conform artikel 221, tweede lid, StPO (uitvoeringsrisico) wordt beoogd het risico van zware geweldsdelicten weg te nemen door betrokkene in hechtenis te nemen. De hechtenis kan zonder dringende verdenking worden opgelegd en zonder dat er een verband is met een lopend strafproces. Het voorschrift is een niet-passend element in het StPO.⁷² Het zorgt er in feite voor dat zulke inbreuken in heel Zwitserland in handen van het openbaar ministerie liggen en niet door de kantons aan andere organen worden toegewezen. Dat de federale overheid het recht heeft om zulks te bepalen, wordt binnen de rechtswetenschap betwijfeld.⁷³ Men is er nog niet uit hoe lang de preventieve hechtenis maximaal mag duren als de betrokkene gevaarlijk blijft.⁷⁴

5.4.2 *De procedure van inhechtenisneming in het kort*

Volgens het EVRM moet een gearresteerde persoon onmiddellijk, dat wil zeggen binnen enkele dagen,⁷⁵ aan een rechter worden voorgeleid. Zwitserland heeft aan een oude traditie vastgehouden en een relatief lange procedure hiervoor uitgetrokken, die in de regel van de politie naar het openbaar ministerie en vervolgens van het openbaar ministerie naar de rechtbank voert – waarbij twee verhoren en de opstelling van schriftelijke verzoeken zijn ingebouwd. Aan het begin staat meestal een voorlopige inhechtenisneming door de politie (artikel 217 e.v. StPO). De beklaagde wordt een eerste maal ondervraagd en – indien hechtenis vervolgens nodig lijkt – vlot aan het openbaar ministerie voorgeleid (artikel 219, vierde lid,

70. BGE 137 IV 18 e.v. = Pra 100 (2011) Nr. 90; later veelvuldig bevestigd, bijvoorbeeld BGer, uitspraak van 27 november 2012, 1B676/2012, E.3.1; BGer, uitspraak van 20 augustus 2013, 1B250/2013, E.2.2.

71. Rapport van toelichting StPO, p. 13.

72. Aldus Pieth 2016, p. 145.

73. Vergelijk Pieth 2016, p. 145; Hug & Scheidegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 221 N 41.

74. Hug & Scheidegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 221 N 45.

75. Vergelijk bijvoorbeeld EHRM 29 november 1988, applicatienrs. 11209, 11234/84, 1266/84, 11386/85, (*Brogan and Others t. The United Kingdom*), par. 58 e.v. EHRM 12 maart 2003, applicatienr. 46221/99, (*Öcalan t. Turkije*), par. 107 e.v.

StPO). De officier van justitie geeft de beschuldigde persoon de gelegenheid stelling te nemen met betrekking tot de verdenking van het delict en de redenen van zijn arrestatie (artikel 224 StPO). Wanneer hij de beschuldigde vervolgens in hechtenis wil nemen, dan moet hij onmiddellijk, uiterlijk binnen 48 uur na arrestatie, een verzoek tot inhechtenisneming bij de dwangmiddelenrechtbank indienen (artikel 224, tweede lid, StPO). Het verzoek moet schriftelijk plaatsvinden en gemotiveerd worden. De belangrijkste processtukken moeten als bijlagen worden toegevoegd. Daarop begint de dwangmiddelenrechtbank een rechtszitting waaraan de beklaagde en zijn verdediging moeten deelnemen (artikel 225 StPO). Ook kan een deelname van het openbaar ministerie gerechtelijk worden bevolen. In het tijdsbestek van nog eens 48 uur moet daarop het Zwangsmaßnahmengericht beslissen of de beschuldigde persoon in voorlopige hechtenis moet worden genomen of 'onmiddellijk in vrijheid gesteld moet worden' (artikel 226 StPO). Gerekend vanaf het tijdstip van de arrestatie moet de beslissing van deze rechtbank dus uiterlijk binnen 96 uur op tafel liggen. Voor de eerste termijn kan de hechtenis voor maximaal drie maanden worden opgelegd (artikel 227 StPO). In plaats van de hechtenis moeten alternatieve (vrijheidsbeperkende) maatregelen worden gebruikt, als dit in de zaak volstaat (artikel 237, eerste lid, StPO). Bij een verlenging verloopt de procedure op ongeveer dezelfde wijze. De voorlopige hechtenis mag telkens met nog eens drie maanden, in uitzonderingsgevallen met ten hoogste zes maanden, worden verlengd (artikel 227 StPO). Absolute maximumgrenzen voor de hechtenis in het lopende proces kent Zwitserland niet. Bepaald is alleen dat die in geen geval langer mag duren dan de duur van een straf of maatregel die de beklaagde bij veroordeling te wachten staat (artikel 212, derde lid, StPO). Centraal staat daarom de toetsing of een grond voor de hechtenis nog steeds bestaat en of de proportionaliteit van de inbreuk nog wel aanwezig is.

Het Federale Gerechtshof heeft het openbaar ministerie de bevoegdheid gegeven om een vrijlating van de beschuldigde persoon met een bezwaar aan te vechten. Een wettelijke basis hiervoor is in het StPO niet te vinden.⁷⁶ In enkele kantons hebben rechtbanken ook geweigerd de werkwijze te veranderen.

76. Gevestigde rechtspraak, vergelijk in plaats van vele BGE 138 IV 94; 137 IV 23 e.v.; 137 IV 89 e.v.; 137 IV 232.

6 DE BESLISSING OVER DE AFDOENING VAN STRAFBARE FEITEN
(VERVOLGINGSBESLISSING)

6.1 Inleiding

Uitgangspunt van de strafvervolging is in Zwitserland⁷⁷ het legaliteitsprincipe: 'Die Strafbehörden sind verpflichtet, im Rahmen ihrer Zuständigkeit ein Verfahren einzuleiten und durchzuführen, wenn ihnen Straftaten oder auf Straftaten hinweisende Verdachtsgründe bekannt werden' (artikel 7, eerste lid, StPO). Zijn tegenhanger, het opportuniteitsbeginsel, was in zijn zuivere vorm in Zwitserland nooit geworteld. Men is het er echter al lange tijd over eens dat een strikte uitvoering van het strafrecht de capaciteiten van de strafrechtelijke organen overbelast en kan indruisen tegen het beginsel van proportionaliteit. Het huidige StPO weerspiegelt deze houding: het afzien van strafvervolging is mogelijk, maar slechts in zeer specifieke omstandigheden die in de wet zijn vastgelegd (artikelen 8, 310, eerste lid, sub c, en 319, eerste lid, sub e, StPO).

Voor de strafrechtelijke organen blijft regelmatig slechts een kleine speelruimte over voor een eigen beoordeling. Men spreekt daarom van een 'gematigd opportuniteitsbeginsel'. De beslissing over het afzien van vervolging ligt in de eerste plaats bij het openbaar ministerie. Het openbaar ministerie is bevoegd een lopend onderzoek stop te zetten of niet te openen. Deze beslissing kan in Zwitserland *niet* met het opleggen van straffen of voorwaarden worden gecombineerd, anders dan bij de 'transactie' in Nederland. Wanneer er een aanklacht ingediend wordt, kan de rechtbank in enkele gevallen ook nog zorgen voor stopzetting (artikel 8, tweede en derde lid, StPO).⁷⁸ Voor de politie geldt juridisch gezien een strikt legaliteitsprincipe. In de praktijk blijft voor haar alleen de mogelijkheid over van de 'de facto' opportuniteit (bewust de andere kant op kijken enz.).

6.2 Redenen om van strafvervolging af te zien

De redenen om van strafvervolging af te zien zijn in het StPO deels door een verwijzing naar bepalingen van het materiële strafrecht geregeld (vergelijk artikelen 8, eerste lid, 310, eerste lid, letter c en 319, eerste lid, letter e, StPO).

77. Een rechtsvergelijking met Nederland is te vinden in F. Went, *Das Opportunitätsprinzip im niederländischen und schweizerischen Strafrecht, Eine rechtsvergleichende Studie unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsgeschichte und des internationalen Rechts* (diss. Rotterdam/Zürich), Zürich: Schulthess Verlag 2012.

78. Bij artikel 8, lid 1 StPO is de handelwijze *omstreden*. Het Federale Hoogste Gerechtshof eist in constellaties waarin het strafrecht voorziet in de bevrijding van straf, dat de rechtbanken een schuldigverklaring zonder straf uitspreken (BGE 139 IV 220). In de doctrine wordt deels ook in deze gevallen een stopzetting verlangd, vergelijk Wohlers, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 8 N11.

In het StGB en enkele andere wetboeken van de federale overheid zijn omstandigheden omschreven die het *afzien van strafvervolging* kunnen toestaan of afdwingen. Enkele daarvan worden in het StPO afzonderlijk aangeduid (artikel 8, eerste lid, StPO): gevallen waarin de schuld van de dader en de gevolgen van de daad onbeduidend zijn (artikel 52 StGB); de schadeloosstelling (artikel 53 StGB); en de zware gevolgen die de dader zelf heeft ondervonden van zijn daad (artikel 54 StGB). Wij pikken de *schadeloosstelling* eruit, omdat deze in Zwitserland tot felle discussies met bijzonder tegengestelde standpunten heeft geleid. Een stopzetting wegens schadeloosstelling komt bij delicten tot de gradatie middelzwaar in aanmerking (vrijheidsstraf tot maximaal twee jaar). De beklagde moet de schade vergoed hebben die hij aangericht heeft of bijzondere inspanningen tot een compensatie aan de dag gelegd hebben. Bovendien moet het belang van de buitenwereld en de gedupeerden bij een bestraffing van de beschuldigde persoon als gering worden beschouwd. De openbare ministeries hebben in de laatste jaren gebaseerd op deze regeling procedures tegen de voormalige opperbevelhebber van het leger van Zwitserland, tegen de miljardair Viktor Vekselberg, en tegen het concern Alstom afgehandeld. Deze handelwijze heeft veel opzien gebaard. Er zou sprake zijn van een *Kuhhandel mit der Gerechtigkeit*.⁷⁹ Momenteel wordt er in het parlement over gedebatteerd om het toepassingsgebied van de schadeloosstelling te beperken.⁸⁰

In het materiële strafrecht zijn er daarnaast diverse bepalingen die voorzien in het *afzien van bestraffing*. Dat betekent, dat een rechtbank de beklagde onder bepaalde omstandigheden schuldig bevindt, maar geen straf oplegt. Als aan de voorwaarden van de regelingen reeds in het vooronderzoek is voldaan, dan kan het openbaar ministerie besluiten tot een stopzetting (artikel 319, sub e, StPO). Op deze manier is ervoor gezorgd, dat de rechtbanken niet met zulke zaken worden belast.

Het tweede en derde lid van artikel 8 van het StPO voegen nog meer redenen voor het afzien van strafvervolging toe. In de eerste plaats gaat het om gevallen waarin de dader zich reeds in een strafproces bevindt of bevond, en toch al bestraft wordt. Daden die daarnaast relatief onbeduidend lijken, dienen niet verder te worden vervolgd. Daardoor kunnen strafprocessen op de wezenlijke beschuldigingen worden toegespitst. Op de tweede plaats wordt de stopzetting in zaken met een buitenlandse vertakking mogelijk gemaakt. Artikel 8, derde lid, StPO laat het afzien van de procedure in Zwitserland toe, ten gunste van een strafvervolging in het buitenland. Overeenkomstig artikel 8, tweede en derde lid, StPO moet stopzetting echter verenigbaar zijn met de belangen van de civiele eisende partij.

79. Vergelijk dienaangaande L. Schaub, 'Die Wiedergutmachung nach Artikel 53 StGB: Formelle und materielle Aspekte', *Ius.f.ull* 2014, p. 74 e.v.

80. Parlementariër Daniel Vischer, parlementair initiatief van 14 december 2010, modificatie van artikel 53 StGB, Cura Vista – 'Geschäftsdatenbank', dossiernummer 10.519, beschikbaar op www.parlament.ch (laatstelijk geraadpleegd op 4 juni 2018).

Daarbij komt nog eens de stopzetting bij een *schikking* (artikel 316 StPO). De afdoening van de zaak vindt hier plaats gebaseerd op een consensus van de partijen. In het vooronderzoek worden de schikkingsonderhandelingen door het openbaar ministerie geïnitieerd en geleid. Komt er een schadeloosstelling aan de orde, dan moet het openbaar ministerie trachten een schikking te bereiken. In het Zwitserse strafrecht bestaat er daarom een groot aantal klachtdelicten. Ligt er een verzoek op tafel, dan kan het openbaar ministerie streven naar een schikking. In de regel gaat het erom dat de beschuldigde persoon de schade vergoedt, zich verontschuldigt enzovoort, waarop de gedupeerde het verzoek intrekt. Om de schikking voor de partijen extra aantrekkelijk te maken, worden de kosten van de procedure voor rekening van de staatskas genomen als het verzoek naar aanleiding van de schikking wordt ingetrokken (artikel 427, derde lid, StPO). In gevallen van schadeloosstelling ontbreekt deze stimulans.

6.3 Vereenvoudigde procedures

Via het gematigde opportuniteitsprincipe kan in Zwitserland slechts een gering aantal gevallen worden afgehandeld. Bovendien worden de redenen om van een strafproces af te zien vaak pas duidelijk wanneer alle inspanningen worden geleverd die gepaard gaan met een normaal vooronderzoek. De mogelijkheid om de strafrechtelijke organen te ontlasten, is zeer gering. Om iets te doen aan de scheve verhouding tussen het aantal strafbare feiten dat vervolgd moet worden en de geringe capaciteit die daarvoor beschikbaar is, wordt een toevlucht gezocht in vereenvoudigde procedures.⁸¹ Er staan twee varianten ter beschikking: de oplegging van straffen direct door het openbaar ministerie (strafbeschikking) of in samenwerking met de strafrechtbank in een 'verkorte procedure'.⁸²

De strafbeschikking wordt in Zwitserland al sinds lange tijd breed uitgevaardigd. Deze was oorspronkelijk voor lichte vergrijpen bedoeld, en diende als oplossing bij veelvoorkomende criminaliteit. Het toepassingsgebied ervan is in de loop der decennia echter geleidelijk uitgebreid. Vandaag de dag kunnen lichte tot middelzware delicten⁸³ met een strafbeschikking worden gesanctioneerd. Het openbaar ministerie stelt een soort voorstel voor een vonnis op, dat de beschuldigde wordt toegezonden. Voorwaarde is dat de beschuldigde persoon de toedracht bekend heeft of dat hij 'anderszins toereikend ingelicht' is. Een verhoor van de beschuldigde persoon is daarvoor niet per se nodig. Het openbaar ministerie kan vrij-

81. Vergelijk A. Donatsch & I. Arnold, 'Auswirkungen der EMRK auf das schweizerische Strafprozessrecht', in: T. Jaag & C. Kaufmann, *40 Jahre Beitritt der Schweiz zur EMRK Referate zur Jubiläumstagung vom 27. November 2014*, Zürich/Basel/Genf: Schulthess 2015, p. 102 e.v.

82. Vergelijk Donatsch & Arnold 2015, p. 102 e.v.

83. In de rechtswetenschap is omstreden of ten minste bij de oplegging van een vrijheidsstraf een motivatie nodig is; vergelijk dienaangaande Schwarzenegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 353 N.6.

heidsstraffen tot maximaal zes maanden of daarmee gelijk te stellen financiële sancties opleggen (artikel 352, eerste lid, StPO). De straf kan met andere maatregelen worden gecombineerd, zoals bijvoorbeeld de verbeurdverklaring (artikel 70 e.v. StGB). Als er binnen tien dagen geen schriftelijk bezwaar is ingediend, krijgt de strafbeschikking de status van een *rechtsgeldig* vonnis (artikel 354, derde lid, StPO). Beroep hiertegen is uitgesloten. In het geval van bezwaar is er geen directe toegang tot de rechter. Het openbaar ministerie zet de procedure zelf voort (artikel 355, eerste lid, StPO). Het neemt verder bewijzen in ontvangst en beslist dan nogmaals over de afsluiting van het vooronderzoek (artikel 356, derde lid, StPO). Het gaat daarbij dan om de vraag of het openbaar ministerie aan de strafbeschikking vasthoudt, de procedure stopzet, een nieuw strafbeschikking uitvaardigt of een aanklacht indient (artikel 355, derde lid, StPO). Houdt het openbaar ministerie vast aan de strafbeschikking, dan wordt de zaak – net als bij de aanklacht – verwezen naar de rechtbank (artikel 356, eerste lid, StPO). Alleen in dit geval kan de oorspronkelijke strafbeschikking door een rechtbank worden gecontroleerd. De procedure omtrent de strafbeschikking wordt in Zwitserland deels heftig bekritiseerd. Daarbij gaat het er niet om de procedure compleet af te schaffen. Ernstige tekortkomingen worden echter vastgesteld in de wijze waarop de procedure nu vormgegeven is. De consequenties van het aanvaarden van de strafbeschikking worden door de beschuldigde persoon vaak niet overzien. Het is maar de vraag of zijn taalvaardigheid toereikend is om het stuk te begrijpen en of voldoende verdediging is gewaarborgd.⁸⁴ In het kanton Sankt Gallen is de positie van deze procedure in het huidige recht onderzocht. In 2013 bedroeg het aandeel van de strafrechtelijke procedures die uiteindelijk voor de rechtbank werden afgesloten slechts 1 procent van alle aangiftes; 99 procent van de strafbeschikkingen werd al door het openbaar ministerie afgehandeld. In het kanton Sankt Gallen is de verhouding strafbeschikkingen/aanklachten momenteel 98,3 om 1,7 procent.⁸⁵ De media berichten dat de openbare ministeries in 2017 in Zwitserland in totaal 427.500 strafbeschikkingen hebben uitgevaardigd.⁸⁶ Daar komen nog eens strafbeschikkingen wegens kleine overtredingen bij die in de individuele kantons niet in de statistiek zijn opgenomen. Grof geschat zijn dat rond de 450.000 'veroordelingen' per jaar zonder tussenkomst van de rechter – in een land met rond de 8,3 miljoen inwoners.

Een nieuwigheid was in 2011 de introductie van de zogenoemde *verkorte procedure* (artikel 358 e.v. StPO), die dicht in de buurt komt van het Amerikaanse *plea bargaining*. De verkorte procedure moet radicale bewijsvereenvoudiging opleveren bij de berechting van de ernstige en zeer zware criminaliteit. De beschuldigde persoon⁸⁷

84. Vergelijk onderaan 12.c.

85. Vergelijk met dit alles T. Hansjakob, 'Zahlen und Fakten zum Strafbefehlsverfahren', *FP* 2014/3, p. 160 e.v.

86. Aargauer Zeitung, Presseschau van 27 mei 2018.

87. Een behandeling door de verdediging is dwingend (artikel 130, letter e StPO).

en het openbaar ministerie bereiken overeenstemming over de inhoud van de aanklacht en de sancties. Een volledig onderzoek van het openbaar ministerie wordt daardoor vermeden. De invoering van de verkorte procedure was omstreden. De wetgever wilde afspraken codificeren die in de rechtspraak al voorkwamen. Volgens de rechtswetenschap ging echter het opzijschuiven van traditionele principes binnen het strafproces veel te ver. De bedoeling van de verkorte procedure is dat de beschuldigde persoon de wezenlijke toedracht bekent, dat ten hoogste een vrijheidsstraf van vijf jaar ter discussie staat en dat hij de vorderingen van de civiele eisende partij in principe erkent (artikel 358 StPO). Het resultaat van de gesprekken tussen openbaar ministerie en verdachte wordt in een akte van beschuldiging vervat die reeds met een voorgesteld vonnis overeenkomt. Dit voorgesteld vonnis moet ter goedkeuring aan de rechtbank worden gezonden. Op de openbare terechtzitting moet de beschuldigde persoon opnieuw bekennen. Een bewijsprocedure is uitgesloten; er zijn geen requisitoiren en pleidooien. De rechtbank toetst het voorgestelde vonnis kort en bondig, ook de gepastheid van de sanctie. Accepteert de rechtbank het totaalpakket, dan wordt het tot vonnis verheven (artikel 361 StPO). Aangezien verlenging van de procedure het doel van een vlotte procesafhandeling in de weg staat, is de mogelijkheid van beroep sterk beperkt (artikel 362, vijfde lid, StPO).⁸⁸ De verkorte procedure loopt spaak wanneer er in het vooronderzoek ook maar één civiele eisende partij haar veto tegen uitsprekt, wanneer de beschuldigde persoon voor de rechter zijn bekentenis intrekt of wanneer de rechtbank het voorstel afwijst. In al die gevallen wordt de gewone procedure toegepast: dagvaarding voor de rechtbank. Het is echter altijd mogelijk om een tweede poging tot een verkorte procedure te wagen.

In de praktijk heeft de verkorte procedure tegen de verwachtingen in snel vaste voet aan de grond gekregen.⁸⁹ In Genève nam deze in 2014 reeds 12,8 procent van alle aanklachten voor haar rekening, evenals in het kanton Zürich.⁹⁰ In Bern lag het aandeel in de buurt van de 25 procent.⁹¹ Drugsdelicten spelen een grote rol, omdat er geen civiele eisende partijen zijn die zouden moeten instemmen. De procedure wordt echter ook bij zedendelicten gebruikt, omdat het slachtoffer dan verhoren op de openbare rechtszitting bespaard blijven en een snelle afsluiting mogelijk wordt gemaakt. Op het gebied van de economische delicten komt de verkorte procedure zelden aan bod. Erkenning van de civiele vorderingen is in deze gevallen een aanzienlijke hindernis.

88. Bij de herziening (hervatting van de procedure) zijn differentiaties nodig, vergelijk BGer, uitspraak 6B 17/2017 van 15 mei 2018, bedoeld voor officiële publicatie.

89. Bewijzen bij Pieth 2016, p. 260; Schwarzenegger, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, artikel 358 N 2.

90. 12 procent van alle aanklachten volgens het Jaarverslag 2013 van het Openbaar Ministerie Zürich, p. 2.

91. Pieth 2016, p. 260.

7 DE BERECHTING

7.1 Inleiding

De rechtbank in eerste aanleg kan een alleensprekende rechter of een college van rechters zijn (minstens drie leden). Berechting door een alleensprekende rechter is echter uitgesloten wanneer het openbaar ministerie een vrijheidsstraf van meer dan twee jaar of bepaalde vrijheidsbeperkende maatregelen eist (artikel 19 StPO). Zwitserland heeft een lange traditie met lekenrechters. Bij hen wordt een beroep gedaan op het gezonde verstand en hun levenservaring, vooral bij rechtscolleges. Het StPO heeft nu echter de bevoegdheden van de alleensprekende rechters relatief ruim geformuleerd. In de meeste strafrechtelijke procedures wordt vandaag de dag door een alleensprekende rechter vonnis gewezen, in ieder geval in het kanton Zürich. Lekenrechters kunnen in een dergelijke functie niet teruggrijpen op een college. In de desbetreffende procedure zijn zij dan meestal aangewezen op het advies van griffiers die een rechtenstudie hebben voltooid. Om deze redenen heeft de stemgerechtigde bevolking zich in het kanton Zürich in 2016 met overduidelijke meerderheid (66 procent) uitgesproken voor afschaffing van de lekenrechters in de rechtbanken in eerste aanleg.

Het proces begint bij ontvangst van de aanklacht bij de rechtbank in eerste aanleg en eindigt met de openbaarmaking van het vonnis. De kern van het proces is het onderzoek ter terechtzitting (artikel 335 e.v. StPO), die gewoonlijk openbaar is (artikel 69 StPO).

7.2 Het verband tussen het vooronderzoek en de behandeling ter terechtzitting

De overgang van het vooronderzoek naar de behandeling ter terechtzitting is ook in Zwitserland een belangrijke scheidslijn. Alle bevoegdheden tot het voeren van het proces gaan over op de rechtbank, ook de bevoegdheden tot toepassing van dwangmiddelen (artikel 197, eerste lid, sub b, StPO). Het openbaar ministerie wordt slechts partij in het proces. Ondanks het belang van de verwijzing naar de rechtbank is er in Zwitserland geen instantie die de aanklacht toetst.⁹² De aanklacht en de processtukken worden door de rechtbank zelf gecontroleerd (artikel 329 StPO). In procedures bij collegiale rechtbanken wordt deze taak door de president van de desbetreffende rechtbank afgehandeld. Op de rechtbanken met een alleensprekende rechter neemt de rechter die met de zaak belast is de toetsing op zich. Deze oplossing is vooral gekozen om redenen van efficiency en ter bespoediging van de procedure. Het is een zeer radicale oplossing, omdat de indiening van de

92. Zie daarvoor Pieth 2016, p. 236 e.v.; E. Roos & J. Konrad, 'Die Prüfung der Anklagen nach Artikel 329 StPO', *forum poenale* 2012/5, p. 301 e.v.

aanklacht van het openbaar ministerie niet met rechtsmiddelen kan worden bestreden (artikel 324, tweede lid, StPO).⁹³

De toetsing van de aanklacht bij de rechtbank is een intern proces. Het onderwerp van toetsing is in de wet rudimentair geregeld (artikel 329, eerste lid, StPO) en zeer omstreden.⁹⁴

De rechtbanken gaan er stelselmatig van uit dat hun controle niet tot formaliteiten beperkt is. Getoetst wordt daarom ook – hoewel veeleer summier – of er eigenlijk wel een redelijk vermoeden van een strafbaar feit is, of er een cruciaal bewijsmiddel ontbreekt of dat er vormverzuimen zijn begaan bij het verzamelen van bewijs.⁹⁵ Bij vastgestelde gebreken wordt het proces echter lang niet altijd gesloten. Wel kan de aanklacht met de dossiers ter verbetering en ter aanvulling van bewijzen naar het openbaar ministerie worden teruggewezen.⁹⁶ Voor deze beslissing is er bij collegiale rechtbanken echter een besluit van de gehele rechtbank nodig (artikel 329, tweede lid, StPO). Wanneer een vonnis definitief niet kan worden geveld, wordt de procedure stopgezet (artikel 329, vierde lid, StPO). De rechter die de aanklacht toetst, werkt ook in de verdere procedure mee. Het Federale Gerechtshof acht hem niet vooringenomen.⁹⁷ In de literatuur is dat onderwerp van kritiek. Het is evident dat de onafhankelijkheid van de rechtbank in gevaar is. De scheiding der machten wordt door de procedure voor terugverwijzing van de aanklacht sterk gerelativeerd.⁹⁸

7.3 Voorbereiding en uitvoering van de behandeling ter terechtzitting

Wordt de aanklacht geaccepteerd, dan treft de procesleiding (de president van de rechtbank) de nodige voorbereidingen voor het proces. De partijen kunnen bewijsaanvragen indienen, waarover direct beslist wordt (artikel 330 e.v. StPO). Afgewezen aanvragen kunnen op de openbare zitting worden herhaald (artikel 331, derde lid, StPO). Wordt de procedure voor een collegiale rechtbank gevoerd, dan brengt de procesleiding de dossiers in omloop. Er wordt verwacht dat iedere rechter deze tot aan de openbare zitting grondig bestudeert.

Indien niet voor de verkorte procedure is gekozen, vindt er een reguliere *behandeling ter terechtzitting* plaats. De aanwezigheid van het openbaar ministerie is alleen dwingend noodzakelijk als het verzoekt om een vrijheidsstraf van meer dan een jaar of een vrijheidsbeperkende maatregel (artikel 337, derde lid, StPO). Aan het

93. Pieth 2016, p. 229.

94. Pieth 2016, p. 239; Roos & Jeker 2012, p. 301 e.v.

95. Vergelijk TPF 2012, 42; kritisch daarover Pieth 2016, p. 239; Roos & Jeker 2012, p. 304 e.v.

96. Vergelijk TPF 2012, 42; Pieth 2016, p. 237.

97. Bger, uitspraak 1B_703/2011 van 03-2-2012.

98. Pieth 2016, p. 239; Roos & Jeker 2012, p. 301 e.v.

begin worden vragen vooraf van de partijen opgehelderd (artikel 339, tweede en derde lid, StPO). Dit kan bijvoorbeeld behandeling achter gesloten deuren betreffen, de rechtsgeldigheid van de aanklacht of conflicten over de dossiers. Er kan ook worden verzocht om de behandeling ter terechtzitting in twee opeenvolgende sessies op te delen. Ook andere verdelingen zijn mogelijk, maar de beschikking uit het eerste deel is echter steeds bindend (artikel 342 StPO). Bewijzen worden in principe op de zitting ingebracht. Ondervragingen worden door de rechtbank zelf uitgevoerd. Dan volgt de inbreng van de partijen, waarbij het openbaar ministerie begint – als het aanwezig is (artikel 346 StPO). Na het requisitoir van het openbaar ministerie en het pleidooi van de verdediging heeft de beklaagde het recht op het laatste woord (artikel 347, eerste lid, StPO). De aanklacht kan onder bepaalde omstandigheden aan het openbaar ministerie worden teruggegeven ter wijziging of ter uitbreiding, om 'ongerechtvaardigde vrijspraken' te voorkomen (artikel 333 StPO). Aansluitend op een geheime beraadslaging over het vonnis wordt het vonnis door de rechtbank mondeling uitgesproken en kort gemotiveerd (artikelen 348, 351 StPO jo. 84 StPO). Van een schriftelijke motivering kan onder bepaalde omstandigheden worden afgezien, zelfs als relatief zware sancties zijn opgelegd (artikel 82 StPO).

7.4 De rol van het onmiddellijkheidsbeginsel

In Zwitserland was een onmiddellijke bewijsvoering⁹⁹ al voor de harmonisatie van het procesrecht nauwelijks in strikte vorm gerealiseerd. Ook het huidige model is een compromis dat elementen van onmiddellijke en middellijke bewijsvoering combineert. De rechtbanken hebben alle vrijheid om alle bewijzen te verzamelen die zij *willen* verzamelen. Een plicht hiertoe hebben ze echter slechts in nauw afgebakende gevallen.

7.4.1 Beperkte onmiddellijke bewijsvoering tijdens de behandeling ter terechtzitting

Artikel 350, tweede lid, StPO is bepalend voor de overgang van bewijzen uit het vooronderzoek naar de behandeling ter terechtzitting. De rechtbank baseert zich bij zijn oordeel op de bewijzen die in het vooronderzoek en in de behandeling ter terechtzitting verzameld zijn. Hoewel ook de verzameling van bewijzen tijdens het onderzoek ter terechtzitting een rol speelt, ligt het zwaartepunt duidelijk in het vooronderzoek.

Mocht er een aanklacht ingediend worden, dan moet het openbaar ministerie bij de rechtbank alle substantiële bewijzen aanvoeren waarop een vonnis gebaseerd kan

99. Vergelijk ook M.S. Groenhuijsen & H. Selçuk, 'The Principle of Immediacy in Dutch Criminal Procedure in the Perspective of the European Human Rights Law', *ZStW* 2014, p. 248 e.v.; A. Kaufmann, *Das Unmittelbarkeitsprinzip und die Folgen seiner Einschränkung in der Schweizerischen Strafprozessordnung* (diss. Luzern), Zürich: Schulthess Verlag 2013.

worden (artikel 308, eerste en derde lid, StPO). De rechtbank moet haar oordeel zo veel mogelijk zonder eigen bewijsverkrijging kunnen vellen. Van het openbaar ministerie wordt daarom een hoge mate van zorgvuldigheid verlangd. Het moet ervoor zorgen dat de bewijzen uitvoerig en zo correct mogelijk worden verzameld, zodat er op de zitting geen complicaties optreden. Bij verhoren is een consciëntieuzes verslaglegging bijzonder belangrijk. Van verklaringen moet simultaan verslag worden gelegd. Doorslaggevende vragen en antwoorden moeten woordelijk worden opgetekend. In enkele kantons is het echter niet ongebruikelijk dat er slechts met samenvattingen van verklaringen wordt gewerkt.¹⁰⁰ Het openbaar ministerie heeft ook de bevoegdheid om zelf getuigen te ondervragen (artikel 162 e.v. StPO). Het recht om iemand als getuige te ondervragen kan ook aan medewerkers van de politie worden verleend (artikel 142, tweede lid, StPO). Zij kunnen dan in opdracht van het openbaar ministerie het verhoor van de getuige afnemen.

In de behandeling ter terechtzitting moet de beklagde direct worden gehoord, die zich in de regel niet hieraan kan onttrekken (artikel 336, eerste lid, StPO). Verder is bewijsverkrijging op de zitting weliswaar mogelijk, maar eerder uitzonderlijk (vergelijk artikel 343 StPO). Getuigen worden gedagvaard en verhoord, wanneer zij *nieuw* zijn en over de zaak vermoedelijk iets relevants te melden hebben. *Onvolledige bewijzen* moeten in de behandeling ter terechtzitting worden aangevuld. Verder moeten bewijzen die in het vooronderzoek *niet volgens de voorschriften* werden verkregen opnieuw worden verzameld (artikel 343, tweede lid, StPO). Relevant wordt dit primair in situaties waarin de rechtbank pas bij de behandeling ter terechtzitting merkt dat een bewijs onbruikbaar is. Wordt het probleem reeds bij de toetsing van de aanklacht vastgesteld, dan neigen de rechtbanken ertoe de aanklacht samen met het dossier naar het openbaar ministerie terug te sturen.¹⁰¹ Veelbetekenend is ten slotte de algemene regel dat bewijzen nogmaals verkregen moeten worden, wanneer 'onmiddellijke kennisneming' hiervan voor het vellen van het oordeel 'nodig lijkt' (artikel 343, derde lid, StPO). Het gaat om gevallen waarin de rechtbank een bewijs – vooral verklaringen – niet op gepaste wijze kan beoordelen zonder zich een persoonlijke indruk te verschaffen. Een voorbeeld zijn situaties waarin het 'het ene woord tegen het andere' is.¹⁰² De regeling versterkt de onmid-

100. Vgl. TPF 2011, 84, 87; N. Capus, M. Stoll & M. Suri, 'Protokollstile im institutionellen Kontext: Mittelbarkeit der Beweiserhebung und Verlaufsprotokolle von Einvernahmen', *Revue de Droit Pénal Suisse* 2017/1, p. 17 e.v.

101. TPF 2012, 42 e.v.; BGer, uitspraak 6B_302/2011 van 26-7-2011, E. 2.2; BGer, uitspraak 6B_304/2011 van 26-7-2011, E. 3.2.2 = Pra 101 (2012) Nr. 54, p. 281 e.v.; Oger Aargau, *forumpoenale* 2012/1, p. 22; Oger Zürich, beschikking van 2 februari 2012, SB110320, E. 5.2; in tegenstelling tot Roos & Jeker 2012, p. 304.

102. Vergelijk W. Wohlers, 'Die formelle Unmittelbarkeit der Hauptverhandlung', *ZStrR* 2013/131, p. 318 e.v.; W. Wohlers, 'Die Unmittelbarkeit der Beweiserhebung im Strafprozess', *ZStrR* 2013/132, p. 424 e.v.

dellijkheid in de behandeling ter terechtzitting; de hantering ervan geschiedt echter in hoge mate naar goeddunken van de rechtbank.

Bij de berechting in Zwitserland schommelt de bewijsvoering daarom tussen beperkte onmiddellijkheid en middellijkheid, afhankelijk van diverse factoren, naargelang van hoe belangrijk voor de rechter een persoonlijke indruk van een getuige is, hoeveel fouten uit het gerechtelijk vooronderzoek moeten worden hersteld en hoe de rechtbank met bewijsverzoeken van de partijen omgaat. In het kanton Zürich beperken de strafrechtbanken zich in de regel tot het verhoren van de beschuldigde persoon (artikel 341, derde lid, StPO). Een ondervraging valt meestal kort uit. Tot verhoren van getuigen komt het gewoonlijk alleen wanneer er fouten in het vooronderzoek geweest zijn en een verhoor daarom moet worden herhaald.¹⁰³

In tweede instantie – bij het hoger beroep (artikel 398 e.v. StPO) – gelden soortgelijke basisprincipes. De rechtbank kan zich op alles dossiers baseren die tot dan toe samengekomen zijn. Bewijzen moeten echter in een openbare terechtzitting worden aangevuld of nogmaals worden verkregen wanneer dit voor de waarheidsvinding nodig is (artikel 398 StPO).¹⁰⁴ Op de voorgrond staat de correctie van fouten die in eerste instantie erin geslopen zijn of die nog voortvloeien uit het vooronderzoek. Als er geen reden is om bewijs aan te voeren, kan in tweede instantie onder bepaalde omstandigheden een zuiver schriftelijke procedure worden gevolgd (artikel 406 StPO).

7.4.2 Deelname van de partijen aan de bewijsverkrijging in het vooronderzoek

Het principe van de onmiddellijkheid heeft in Zwitserland relatief sterk aan betekenis ingeboet. De rechtbank kan alle bewijzen uit het vooronderzoek gebruiken die correct zijn verkregen. Betreft men de structuur van de gehele strafrechtelijke procedure erbij, dan daalt de betekenis van dit principe naar een minimum. De uitkomst van het geding (strafbeschikking, verkorte procedure) wordt meestal al bereikt in een vooronderzoek en niet in een behandeling ter terechtzitting. Behandelingen ter terechtzitting vormen statistisch gezien een hoge uitzondering. Om deze reden heeft de wetgever gepoogd om een deelname van de partijen aan de verkrijging van bewijzen reeds in het vooronderzoek te waarborgen. Bovendien zijn verdedigingsrechten van de beschuldigde persoon in het vooronderzoek van de politie verhoogd naar de minimale norm van het EVRM. Daarmee wordt reke-

103. S. Summers & D. Studer, 'Fairness im Strafverfahren?, Eine empirische Untersuchung', *ZStrR* 2016/134, p. 66 e.v.

104. Vgl. BGer 6B_98/2014 van 30-9-2014, E. 3.8 (artikel 389 in samenhang met artikel 343 StPO); BGE 140 IV 198 (artikel 343, lid 3 in samenhang met artikel 405, lid 1 StPO); BGE 143 IV 288 (artikel 341, lid 3 in samenhang met artikel 405, lid 1 StPO; ondervraging van beklagde ambtshalve dwingend); Godenzi 2018, p. 12 e.v.

ning gehouden met de opvatting dat de richting voor de verdere procedure in de praktijk meestal door de politie wordt bepaald – al in een eerste verhoor.

Verhoren van de beschuldigde persoon in het opsporingsonderzoek van de politie

De beschuldigde persoon moet bij het begin van een eerste verhoor door de politie worden geïnformeerd over zijn rechten. In het bijzonder over zijn recht om te zwijgen en over zijn recht om een raadsman in te schakelen en een vertaler te eisen. Voorts moet hij ervan in kennis worden gesteld, dat tegen hem een strafrechtelijke procedure is ingeleid en wat hem ten laste wordt gelegd. Als dat niet is gebeurd, is een verklaring onbruikbaar (artikel 158 StPO). Erkend wordt ook dat de verdediging al aan een eerste verhoor kan deelnemen. Verder wordt de beklaagde het recht op ongestoorde communicatie met de verdediging gegarandeerd – voor, tijdens en na een eerste verhoor en in het bijzonder in het geval van een inhechtenisneming (artikel 159 StPO). Dat is voor Zwitserland een vooruitgang ten opzichte van de situatie voor 2011. In enkele kantons was het de praktijk om de verdediging pas na een eerste ondervraging van de beklaagde toe te laten – EVRM of geen EVRM. De politie stond daarom sceptisch ten opzichte van de huidige regeling. De opname ervan in de wet ging met horten en stoten, hoewel de rechten door het EHRM allang waren vastgesteld.¹⁰⁵ De ordes van advocaten hebben piketdiensten ingericht, zodat er 24/7 verdediging bereikbaar is. De raadsman kan op afroep binnen korte tijd ter plaatse verschijnen. Het verhoor wordt onderbroken tot de beklaagde met zijn verdediging overleg heeft kunnen voeren.¹⁰⁶

Het recht van de partijen op deelname aan het onderzoek van het openbaar ministerie

Het aansluitende onderzoek van het openbaar ministerie is voor de partijen in principe openbaar (artikel 147 StPO). Er is een recht op aanwezigheid bij de verkrijging van bewijzen en er bestaat het recht om verhoorde personen vragen te stellen (artikel 147, eerste lid, StPO). Het recht op deelname geldt voor de beklaagde en zijn verdediging, maar ook voor de civiele eisende partij en haar rechtsbijstand. Het geldt ook wanneer de officier van justitie verhoren aan andere personen delegeert, in het bijzonder aan de politie (vergelijk artikelen 142, 311, en 312, tweede lid, StPO). Het delegeren mag de rechten van de partijen niet schaden. Aanwezigheid betekent fysieke aanwezigheid in de ruimte waar de bewijsverzekrijging plaatsvindt. Op het kantoor van het openbaar ministerie kan het daarom af en toe krap

105. Vergelijk artikel 6, cijfer 1 en 3, letter b en c EVRM; EHRM 24 september 2009, applicatienr. 7025/04 (*Pishchalnikov t. Rusland*), par. 70; EHRM 18 februari 2010, applicatienr. 39660/02 (*Zaitchenko t. Rusland*), par. 55; G. Godenzi, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 159 N 8 e.v.

106. Vergelijk; EHRM 24 september 2009, applicatienr. 7025/04 (*Pishchalnikov t. Rusland*), par. 68 e.v.; Pieth 2016, p. 97.

worden. De gelegenheid om vragen te stellen wordt uiterlijk aan het einde van het verhoor geboden. Echter, heeft de partij op dit tijdstip onder bepaalde omstandigheden nog geen of nog geen volledige inzage in het dossier (artikel 101 StPO), dan verzwakt dat haar positie. Het recht op deelname is niet hetzelfde als het ondervragingsrecht conform artikel 6, derde lid, sub d, EVRM.

Het aanwezigheidsrecht van de verdediging (artikel 147 StPO) geldt bij (getuigen)verhoren (artikel 142 e.v. StPO), bij de uitvoering van een schouw (artikel 193 StPO) en bij een reconstructie van de toedracht van het delict. De rechten dienen bij herhaalde ondervraging van een persoon in het verloop van het onderzoek steeds opnieuw te worden gewaarborgd. Het gaat om een simultane controle bij de verkrijging van het bewijs. Weliswaar bestaat er geen recht op uitstel van een verhoor, maar onder bepaalde omstandigheden bestaat echter recht op herhaling (artikel 147, derde lid, StPO). Afspraken over het tijdstip zijn daarom in de praktijk de regel. Anders riskeert het openbaar ministerie conflicten die het verdere verloop van het proces bemoeilijken. Wordt het deelnamerecht geschonden, dan mogen bewijzen niet ten koste van de niet-aanwezige partij worden gebruikt (artikel 147, vierde lid, StPO). Daarvan kan ook de civiele eisende partij profiteren.

Beperkingen van de rechten ontleend aan artikel 147, eerste lid, StPO zijn mogelijk, maar deze zijn restrictief vastgelegd. De aanwezigheid van een partij bij een bewijsverzekrijging kan alleen worden uitgesloten wanneer er concrete aanwijzingen bestaan dat zij haar rechten misbruikt (artikel 108, eerste lid, sub a, StPO). De raadsman kan alleen worden uitgesloten wanneer er ten aanzien van de persoon in kwestie een uitsluitingsgrond bestaat (artikel 108, tweede lid, StPO). Met name kan de raadsman niet simpelweg worden uitgesloten met de motivering dat de beschuldigde uitgesloten is. Bij verhoren van medeverdachten hebben de rechten voortvloeiend uit artikel 147, eerste lid, StPO tot discussie geleid.¹⁰⁷ Ook het deelnamerecht van de civiele eisende partij kan voor problemen zorgen. Onopgelost is bijvoorbeeld hoe te werk moet worden gegaan in zaken met honderden particuliere klagers die in het vooronderzoek in de gelegenheid moeten worden gesteld aan alle verhoren deel te nemen. De openbaar ministeries lopen organisatorisch tegen hun grenzen aan. Hier blijkt duidelijk dat de gelijkstelling van de civiele eisende partij met de beklaagde problematisch is. Er kunnen beperkingen op deelname worden gesteld in het kader van rogatoire commissies aan het buitenland (artikel 148 StPO), ter bescherming van bijzonder bedreigde personen, van slachtoffers of van undercover-opsporingsambtenaren (artikel 149 e.v. StPO). Als een partij van een verhoor wordt uitgesloten, moet haar verdedigingsrecht (artikel 107 StPO) op een andere manier of naderhand worden gecompenseerd.

107. Vergelijk onderaan 12.a.

Het recht op confrontatie conform artikel 6, derde lid, sub d, EVRM behoudt naast artikel 147, eerste lid, StPO, zelfstandige betekenis. In de eerste plaats kan het zijn dat het deelnamerecht terecht geweigerd of beperkt werd. In de tweede plaats geldt artikel 147 StPO pas vanaf het onderzoek door het openbaar ministerie. Wat de politie in het kader van haar zelfstandige onderzoekswerkzaamheden (artikel 306 StPO) aan bewijzen verzamelt, valt niet onder de rechten van artikel 147 StPO. In al deze gevallen zijn daarom mede in artikel 6, derde lid, sub d, EVRM de voorwaarden vastgesteld voor beoordeling van de bewijselementen. Een beschuldigde persoon moet in de loop van de procedure een passende en geschikte gelegenheid krijgen, om van zijn confrontatierecht gebruik te maken.¹⁰⁸ Het Federale Gerechtshof richt zich naar de rechtspraak van het EHRM, ook met betrekking tot de beperkingen van dit recht waarnaar hier slechts verwezen kan worden.¹⁰⁹ Als er met een aanklacht rekening moet worden gehouden, dan wordt in het kanton Zürich de confrontatie zo veel mogelijk in het vooronderzoek uitgevoerd en op de zitting niet herhaald. Het openbaar ministerie voldoet in het vooronderzoek echter niet aan de voorwaarden van onpartijdigheid als bedoeld in artikel 6, eerste lid, EVRM. Het is daarom nog maar de vraag of het volstaat wanneer de verdediging het recht op confrontatie onder deze randvoorwaarden kan uitoefenen.¹¹⁰

Het recht om bewijsstukken in te dienen

De partijen kunnen het verloop van een onderzoek (proberen te) beïnvloeden door bewijsstukken in te dienen. Het recht bewijsstukken in te dienen bestaat vanaf het begin van het onderzoek en permanent tijdens de gehele procedure (artikel 107, sub 3, StPO). Het is echter nauwelijks mogelijk om dit recht zo nodig tegen de wil van de strafrechtelijke organen uit te oefenen. Hierdoor boet dit instituut sterk aan kracht in. Weliswaar mag de indiening van bewijsstukken alleen worden afgewezen om redenen die in het StPO staan opgesomd (artikel 139 StPO), maar in de praktijk wordt deze bijdrage gebruikt als welkome aanleiding voor een 'geanticipeerde waardering van het bewijs' – in het nadeel van de indiener.¹¹¹ Volgens het Federale Gerechtshof is het toegestaan dat zowel de officier van justitie als de rechter indiening afwijzen met het argument dat zij hun oordeel reeds gevormd hebben en de verkrijging van meer bewijs daaraan toch niets meer zou kunnen veranderen.¹¹² Deze rechtspraak brengt met name de beklagde in een moeilijke positie.

108. BGE 125 I 127, 136 f; BGE 124 I 274, 285.

109. Zie bijv. EHRM 15 december 2015, applicatienr. 9154/10 (*Schtschaschwili t. Duitsland*); EHRM 15 december 2011, applicatienr. 26766/05, 22228/06 (*Al-Khawaja en Tahery t. het Verenigd Koninkrijk*); BGE 129 I 151; 131 I 476; BGE 133 I 133; Groenhuijsen & Selçuk 2014, p. 263 e.v.

110. Vergelijk Summers & Studer 2016, p. 70 e.v.; Groenhuijsen & Selçuk 2014, p. 263 e.v.

111. Vergelijk daarover Wohlers, in: A. Donatsch, T. Hansjakob & V. Lieber, 2014, artikel 139 N 8 e.v. Het bewijsresultaat dat uit de beschikbare bewijsstukken blijkt, wordt puur theoretisch aangevuld met de feiten van de bewijsaanbieding en vervolgens beoordeeld.

112. Vergelijk bijvoorbeeld BGE 134 I 148; BGER, uitspraak 6S.559/2006 van 2 maart 2007, E. 3.2; BGER, uitspraak 6B-564/2011 van 27 november 2012.

Hem wordt onder bepaalde omstandigheden de kans op een effectieve verdediging ontnomen.¹¹³ Daar komt bij dat tegen de afwijzing door het openbaar ministerie van een bewijsaanbieding geen bezwaar- of beroepsmogelijkheid bestaat. Om redenen van proceseconomische aard en ter versnelling van de procedure sluit artikel 394, sub b, StPO een bezwaar tegen afwijzing van een bewijsaanbieding uit – tenzij er een verlies van het bewijsmiddel dreigt. Wanneer het openbaar ministerie een bewijsverkrijging afwijst, staan de partijen op dat moment machteloos. In het geval dat er een aanklacht volgt, kunnen bewijsaanbiedingen opnieuw worden gedaan voor de rechtbank. Bij de rechtbanken is er echter een sterke neiging om enkel af te gaan op bewijs dat door het openbaar ministerie wordt aangevoerd.

7.5 De omgang met vormverzuimen

7.5.1 Inleiding

Het is in alle opzichten moeilijk om voor de toelaatbaarheid van bewijs wettelijke regels op te stellen. De situaties die zich kunnen voordoen en (tegenstrijdige) belangen die op dit gebied een rol spelen, zijn te gecompliceerd. De wetgever heeft desondanks een poging gewaagd om ten minste een stukje van de hele problematiek te regelen. Er is een bepaling over verboden wijzen van bewijsverkrijging (artikel 140 StPO) en een bepaling over de toelaatbaarheid van bewijs dat door de strafrechtelijke organen onrechtmatig is verkregen (artikel 141 StPO). Daarnaast zijn er gevallen waarin een bewijselement niet in strijd met het StPO is verkregen, maar niet wordt toegelaten. Op de voorgrond staan situaties waarin de toelating bots met fundamentele principes van het procesrecht of waarin zij zou leiden tot zware inbreuken op grondrechten (zelfstandige toelatingsverboden). Dit gebied is in het StPO slechts fragmentarisch geregeld (bijvoorbeeld artikel 150, derde lid, StPO). Bovendien kan een toelatingsverbod ook rechtstreeks voortvloeien uit schending van een elementaire EVRM-waarborg. Waar het ontbreekt aan duidelijke vooraf gegeven kaders, behelpt men zich met een afweging van belangen. Wij beperken ons tot de behandeling van het toetsingsprogramma als bedoeld in artikelen 140 en 141 StPO.

Zwitserland volgt het principe dat niet iedere schending van het procesrecht door strafrechtelijke organen tot uitsluiting van bewijs leidt, maar wel als daarbij de schending van fundamentele rechten aan de orde is. Er is ook een voorschrift over hoe men om dient te gaan met een ontoelaatbaar bewijselement: de gegevens moeten uit het dossier worden verwijderd, tot aan de rechtsgeldige afsluiting van de procedure gescheiden achter slot en grendel worden bewaard en daarna worden vernietigd (artikel 141, vijfde lid, StPO). De logica hierachter is dat het bewijs van het openbaar ministerie niet meer ter beschikking mag staan en een rechtbank het

113. Pieth 2016, p. 109.

al helemaal niet onder ogen mag krijgen. Problemen ontstaan wanneer het bewijs voor de ene partij gunstig is, maar de andere erop staat dat het verzegeld blijft.¹¹⁴

7.5.2 Absolute ontoelaatbaarheid

Artikel 141, eerste lid, StPO noemt gevallen waarin een bewijs in geen geval toelaatbaar is – zonder enige uitzondering ('absolute toelatingsverboden'). Dit geldt in de eerste plaats wanneer bewijzen met veronachtzaming van artikel 140 StPO zijn verkregen. Dit artikel regelt *verboden wijzen van bewijsverzekering*. Verboden zijn dwang, bedreiging, toezeggingen, misleiding, steeds met uitzondering van de wettelijk toegestane dwangmiddelen. Verboden is bovendien het gebruik of de benutting van middelen die het denkvermogen en de vrije wil van de betrokken persoon beïnvloeden. Dit wordt bijvoorbeeld aangenomen bij een alcoholroes of bij het gebruik van leugendetectors. Ontoelaatbaar zijn zulke bewijzen ook wanneer de betrokkene hiermee instemt (vergelijk artikel 140, tweede lid, StPO). Van grote betekenis zijn bovendien bepalingen van het StPO waarin de ontoelaatbaarheid van het bewijs zelf vastgelegd is. Ook in deze gevallen is het bewijs 'absoluut ontoelaatbaar'. Dit geldt bijvoorbeeld voor verklaringen van de beklaagde die zonder de minimale norm aan voorgeschreven aanwijzingen en voorlichting tot stand is gekomen (vergelijk artikel 158, tweede lid, StPO), voor bewijzen uit een observatie van het post- en telecommunicatieverkeer waarvoor geen toestemming bestond, en voor bewijzen uit een undercoveronderzoek waarvoor geen toestemming bestond (artikel 289, zesde lid, StPO).

7.5.3 Relatieve ontoelaatbaarheid

Daarnaast zijn er gevallen waarin de ontoelaatbaarheid van bewijs weliswaar de basisregel is, maar door een uitzondering gerelativeerd wordt (artikel 141, tweede lid, StPO; 'relatieve toelatingsverboden'): bewijzen die door de straforganen *door middel van strafbare feiten* verkregen zijn of met behulp van *schending van 'toelaatbaarheidsvoorschriften'*, mogen niet worden toegelaten – tenzij 'hun toelating voor de opheldering van zware misdrijven absoluut noodzakelijk is'. Is er daarentegen slechts een vormvoorschrift overtreden, dan is het desbetreffende bewijs toelaatbaar (artikel 141, derde lid, StPO).

In hoofdzaak worden regels die de bescherming van de beklaagde beogen, als *toelaatbaarheidsvoorschriften* aangemerkt. *Ordevoorschriften* zijn daarentegen huisregels die primair voor een ordelijk verloop van de procedure dienen.¹¹⁵ Dit zijn echter slechts grove richtlijnen. Bij nadere beschouwing bestaan er grote problemen om die twee categorieën af te bakenen. Het onderscheid wordt in het Zwitserse recht al sinds oudsher gemaakt, maar heeft tot op de dag van vandaag geen heldere con-

114. Vergelijk W. Wohlers & L. Bläsi, 'Dogmatik und praktische Relevanz der Beweisverwertungsverbote im Strafprozessrecht der Schweiz', *Recht. Stämpft* 2015/158 p. 171 e.v.

115. BSK.StPO-GLESS, artikel 141 N 67; BGE 130 I 131 e.v.

touren. De rechtbanken neigen ertoe om het gewenste resultaat (toelaatbaarheid) als uitgangspunt voor de indeling te nemen.¹¹⁶ Bij de vraag of er sprake is van een 'zwaar misdrijf' worden verschillende uitgangspunten gehanteerd. Zo kan bij de abstracte indeling van een norm bijvoorbeeld het misdrijf als vertrekpunt worden gezien dan wel de vraag of bij een norm uitsluitend een vrijheidsstraf dreigt.¹¹⁷ Of het bewijs 'voor de opheldering absoluut noodzakelijk' is, is in het gerechtelijk vooronderzoek nauwelijks in te schatten. Dit hangt er immers mede van af, wat er nog aan bewijzen bij komt. Daardoor wordt het onzeker of op basis van dit bewijs verdere bewijzen kunnen worden verkregen. Over het geheel genomen heeft de rechtszekerheid weinig baat gehad bij artikel 141, tweede lid, StPO, omdat praktisch elk onderdeel ervan omstreden is. Bovendien wordt de regeling in de literatuur ook om principiële redenen afgekeurd. Wanneer er sprake is van ernstige schendingen van het procesrecht, zou het voor de toelaatbaarheid van het bewijs geen rol mogen spelen hoe zwaar de desbetreffende tenlastelegging is.¹¹⁸

7.5.4 Gevolg van onrechtmatig verkregen bewijs: verboden vruchten

Artikel 141, vierde lid, StPO regelt de kwestie van de *overdraagbare werking* van bewijsverboden. Deze vraag komt aan de orde wanneer een ontoelaatbaar bewijsmiddel geleid heeft tot de ontdekking van een ander bewijsmiddel dat correct verkregen werd. In Zwitserland geldt voor zulke bewijzen niet in het algemeen een toelatingsverbod. Artikel 141, vierde lid, StPO bepaalt in dit kader als volgt:

'Ermöglichte ein Beweis, der nach Absatz 2 nicht verwertet werden darf, die Erhebung eines weiteren Beweises, so ist dieser nicht verwertbar, wenn er ohne die vorhergehende Beweiserhebung nicht möglich gewesen wäre.'

Het Federale Gerechtshof heeft gepreciseerd dat zuiver theoretische kansen van een rechtmatige verkrijging niet volstaan. Het bewijs moet daarom toegelaten worden, wanneer het 'met grote waarschijnlijkheid' ook zonder het onrechtmatig verkregen bewijs tot stand zou zijn gekomen.¹¹⁹ Tegelijkertijd speculeert het Federale Gerechtshof er echter lustig op los over of en hoe het indirecte bewijs ook rechtmatig verkregen had kunnen worden.¹²⁰ Een blokkering van het bewijs wordt zo veel mogelijk vermeden. In ieder geval zijn zulke hypothesen onmogelijk over-eind te houden bij bewijzen die absoluut niet toelaatbaar zijn (artikel 141, eerste lid,

116. Vergelijk BGE 139 IV 128 e.v. (Vereiste van een doorzoekingsbevel van het openbaar ministerie zou bij een optreden van de politie bij 'dreigend gevaar' in het concrete geval slechts een ordevoorschrift zijn).

117. Vergelijk in dit verband Riedo, Fiolka & Niggli 2017, N 1051.

118. Pieth 2016, p. 191 e.v.

119. Vergelijk BGE 138 IV 169

120. Vergelijk Wohlers & Bläsi 2015, p. 168; BGE 138 IV 169; BGer, uitspraak 6B_684/2012 van 15 mei 2013.

StPO): voor deze gevallen wordt zonder meer aangenomen dat ze ook een absolute overdraagbare werking behelzen – maar ook dit is omstreden.¹²¹

8 RECHTSMIDDELEN

8.1 Inleiding

Voor alle strafrechtelijke procedures staan in principe drie instanties ter beschikking, waarvan twee binnen de kantons. De derde instantie is het Federale Gerechtshof. Wat de eerste twee instanties betreft, kunnen gerechten (rechtbank en hof van beroep) in principe over juridische en feitelijke kwesties beslissen. Het Federale Gerechtshof kan in principe alleen nog de correcte toepassing van het recht controleren.

Het StPO regelt alleen de beroepsmogelijkheden bij de strafrechtelijke procedure van de kantons. Het stelsel is overzichtelijk: er is het hoger beroep, de klacht en het cassatieberoep (ook wel 'cassatie'). Met het *hoger beroep* (artikel 398 e.v. StPO) kan het vonnis van de rechtbank in eerste aanleg (schuldigverklaring of vrijspraak) worden aangevochten (artikel 21 StPO). De *klacht* (artikel 393 e.v.) dient vooral met het oog op een corrigerende werking op het verloop en de afloop van het vooronderzoek. De *herziening of cassatie* (artikel 410 e.v. StPO) maakt een correctie van rechtsgeldige vonnissen mogelijk door het hof van beroep. Bij het Federale Gerechtshof komt men met de aparte *klacht in strafzaken* die in een eigen wet, te weten de Wet aangaande het Federale Gerechtshof (Bundesgerichtsgesetz, of afgekort BGG),¹²² geregeld is. Er zij vermeld dat deze 'klacht' ook ontvankelijk kan zijn wanneer het StPO een beschikking als 'definitief' of 'niet-aanvechtbaar' omschrijft. Met een dergelijke kwalificatie wordt slechts de StPO-klacht (artikel 393 e.v. StPO) uitgesloten.

8.2 Hoger beroep

Met het hoger beroep kunnen oordelen van de rechtbank in eerste aanleg (schuldigverklaring/vrijspraak) worden bestreden (artikel 398, eerste lid, StPO).¹²³ Op deze manier kan een nieuw strafrechtelijk vonnis bewerkstelligd worden. Er zijn verschillende soorten beroep, al naargelang de zwaarte van de strafbare feiten. Bij kleine overtredingen is het beroep beperkt en neemt het hof van beroep het feitencomplex uit het aangevochten vonnis over. In het normale geval kan ten aanzien van de aanklacht in ieder opzicht opnieuw een behandeling ter terechtzitting plaatsvinden en dus een nieuwe beschikking worden vastgesteld. Fouten van de

121. Vergelijk Wohlers & Bläsi 2015, p. 167.

122. Federale wet over het Federale Hoogste Gerechtshof van 17 juni 2005 (SR 173.110).

123. Uitvoerig daarover Godenzi 2018, p. 1 e.v.

rechtbank in eerste aanleg kunnen in de behandeling ter terechtzitting hersteld worden. Een grens is bereikt wanneer in eerste aanleg grove procedurele fouten zijn gemaakt. Voorbeelden zijn een ontoereikende verdediging of een onjuiste samenstelling van de rechtbank. In dat geval wordt het vonnis vernietigd en wordt de procedure terugverwezen naar de rechtbank van eerste aanleg. Deze moet de behandeling ter terechtzitting overdoen (artikel 409 StPO). In de regel wordt over de zaak echter door het hof van beroep zelfstandig een nieuw vonnis uitgesproken. Over de frequentie van de beroepszaken wordt uit het kanton Sankt Gallen gerapporteerd dat er per jaar op ongeveer 500 vonnissen van rechtbanken in eerste aanleg ongeveer 120 beroepszaken voorkomen. Het contingent aan beroepszaken ligt daar dus op circa 25 procent.¹²⁴

De indiening van het hoger beroep verloopt in twee stappen. Eerst dient aan de rechtbank in eerste aanleg binnen tien dagen na openbaarmaking van het vonnis te worden medegedeeld dat men in beroep wenst te gaan. Na ontvangst van het volledige vonnis moeten voor het hof van beroep binnen twintig dagen enkele formele punten 'uiteengezet' worden (artikel 399 StPO). In het bijzonder dient te worden medegedeeld of het vonnis geheel of gedeeltelijk aangevochten wordt. Het is bijvoorbeeld mogelijk om alleen de strafmaat aan het hof van beroep ter herbeoordeling voor te leggen. Een motivering van het beroep is niet vereist. Het hof van beroep doet de andere partijen onverwijld een kopie van deze verklaring toekomen (artikel 400 StPO). Wanneer partijen niet zelf in beroep zijn gegaan, kunnen zij zich bij het primaire hoger beroep aansluiten (incidenteel hoger beroep), waarbij zij de omvang van het beroep zelf kunnen bepalen. Wordt het primaire hoger beroep ingetrokken, dan vervalt ook het incidentele hoger beroep (artikel 401 StPO). Dit 'meeliften' op het primaire hoger beroep is bij het openbaar ministerie een geliefd middel. Het geeft het openbaar ministerie de mogelijkheid het verbod van de *reformatio in peius* buiten werking te stellen, ofschoon het tevoren heeft afgezien van de eigen mogelijkheid van hoger beroep. De beschuldigde persoon kan op deze manier tot het intrekken van zijn hoger beroep worden gedwongen.

Wanneer het hof van beroep op het ingestelde hoger beroep ingaat, vindt in de regel een openbare behandeling ter terechtzitting plaats (artikel 405 StPO). Deze geldt als voortzetting van de behandeling ter terechtzitting in eerste aanleg; het hele proces wordt niet van begin af aan overgedaan. Het Federale Gerechtshof heeft de grondbeginselen die in eerste aanleg gelden in verregaande mate op het hoger beroep van toepassing verklaard. Het dossier moet met eigen bewijsvergaring door het hof van beroep worden aangevuld indien dit voor de waarheidsvin-

124. Hansjakob 2014, p. 162.

ding nodig is.¹²⁵ De inhoud van het vonnis komt in beginsel overeen met het vonnis in eerste aanleg. In het bijzonder moeten de bewijzen door de rechtbank zelfstandig worden beoordeeld en de sancties opnieuw worden bepaald. Grenzen daaraan stelt het verbod van de *reformatio in peius*, voor zover dit van toepassing is (artikel 391, tweede lid, StPO). Het hof kan zich deels van schrijfwerk bevrijden door te verwijzen naar de motivering in het aangevochten vonnis (artikel 82, vierde lid, StPO).

Bij gedeeltelijke aanvechting van het vonnis is de procedure gericht op de aangevochten punten (artikel 404, eerste lid, StPO). Het hof van beroep kan echter *ten gunste* van de beschuldigde persoon over de beperking van het hoger beroep heen stappen, indien de aangevochten beslissing eenduidig verkeerd is geweest (vergelijk artikel 404, tweede lid, StPO). Zo kan het bijvoorbeeld voorkomen dat alleen de strafmaat werd aangevochten, maar dat de schuldigverklaring ook duidelijk foutief is. In dit geval kan het hof van beroep een correctie aanbrengen en het punt afwijkend beoordelen. De handelwijze dient de bescherming van de beklagde en het belang van een goede rechtspleging.

Het hoger beroep kan ook in de vorm van een schriftelijke behandeling worden uitgevoerd (artikel 406 StPO), onafhankelijk van de ernst van de delicten. Het hof van beroep kan de schriftelijke behandeling in bepaalde gevallen autonoom gelasten, bijvoorbeeld wanneer er alleen over juridische kwesties beslist moet worden (artikel 406, eerste lid, StPO). Met de instemming van de partijen kan de schriftelijke behandeling worden uitgebreid naar zaken die op zich een mondelinge behandeling zouden vergen (artikel 406, tweede lid, StPO). Het is nog onvoldoende duidelijk in welke gevallen een dergelijke handelwijze te rechtvaardigen is. Het vonnis krijgt de beklagde toegezonden per post. Het wordt hem uitgelegd door zijn verdediging, als die er is.¹²⁶

8.3 Klacht

Met de klacht (artikel 393 e.v. StPO) kan bijna elke handeling in het strafproces worden aangevochten – behalve vonnissen. Het gaat om zuiver procedurele kwesties. Op enkele plaatsen is hij ook uitgesloten, meestal om efficiencyredenen of omdat men dacht dat er voor de partij door de uitsluiting niets verloren gaat. Zijn primaire betekenis heeft de klacht in het vooronderzoek. Hiermee kan het optreden van *alle* strafvervolgingsorganen aan een gerechtelijke controle worden onder-

125. Vergelijk BGer 6B_98/2014 van 30 september 2014, E. 3.8 (artikel 389 in samenhang met artikel 343 StPO); BGE 140 IV 198 (artikel 343, lid 3 in samenhang met artikel 405, lid 1 StPO); BGE 143 IV 288 (artikel 341, lid 3 in samenhang met artikel 405, lid 1 StPO, officiële ondervraging van de beklagde is altijd noodzakelijk).

126. Vgl. aangaande de schriftelijke behandeling van het beroep Godenzi 2018, p. 24 e.v.

worpen, ook het optreden van de politie (artikel 393, eerste lid, sub a, StPO). Een rol speelt de mogelijkheid van indiening van een klacht vooral bij de toepassing van dwangmiddelen en bij beperkingen op het recht van hoor en wederhoor en de rechten van de verdediging. Het rechtsmiddel kan ook worden gebruikt tegen beschikkingen die het vooronderzoek afsluiten (*Nichtanhandnahmeverfügung*, artikel 310, StPO; stopzetting, artikel 319 e.v. StPO). Over de klacht beslist niet het openbaar ministerie, maar een gerecht (artikel 20 StPO).

De klacht kan slechts beperkt worden ingezet tegen proceshandelingen van de rechtbank in eerste aanleg. In dit stadium gaat het hoger beroep namelijk in principe voor (artikel 394 StPO). Er treden echter enkele afbakeningsproblemen op. In het algemeen kan men zeggen: 'Wanneer de partijen ook nog door aanvechting van het vonnis hun recht kunnen halen, blijft er voor de klacht geen plaats over.' Een zelfstandig beroep is echter bijvoorbeeld mogelijk bij een stopzetting van de procedure door de rechtbank (artikel 329, vierde lid, StPO). Bovendien kan de klacht tegen bepaalde beschikkingen van het '*Zwangsmassnahmengericht*' worden ingezet (artikel 393, eerste lid, sub c, StPO). De beschuldigde persoon kan zich bijvoorbeeld met de klacht tegen het opleggen van inhechtenisneming verweren (artikel 222 StPO).

De klacht dient men binnen tien dagen schriftelijk en gemotiveerd bij de klachteninstantie in te dienen. De procedure is in principe schriftelijk. De klachtenrechtbank baseert zich op de dossiers uit de procedure en verzamelt in principe geen eigen bewijzen. Zij moet de beschikking vanuit alle perspectieven controleren (artikel 393, tweede lid, StPO). Tegen de beschikking van de klachtenrechtbank kan volgens het StPO geen beroep worden aangetekend. In aanmerking komt alleen nog een klacht bij het Federale Gerechtshof.¹²⁷

8.4 Herziening of cassatie

Bij de herziening of cassatie gaat het om de vernietiging van rechtsgeldige rechterlijke beslissingen. Binnen het bereik van dit rechtsmiddel vallen ook strafbeschikkingen (bekeuringen), die 'vonnissen' geworden zijn en bepaalde andere beschikkingen (artikel 410 StPO). Bevoegd hiertoe is het hof van beroep (artikel 21, eerste lid, letter b, StPO). Een beroep in cassatie kan ten gunste van de veroordeelde worden ingesteld. Zwitserland heeft dit middel echter ook ten *nadele* van de veroordeelde toegelaten (artikel 410 StPO).

De herziening kan worden verlangd wanneer nieuwe feiten of nieuwe bewijsmiddelen ter tafel liggen waarmee door de oorspronkelijke rechtbank geen rekening is

127. Zie onder 10.d.

gehouden en die geschikt zijn om de vraag van een schuldigverklaring/vrijspraak of de hoogte van de straf wezenlijk te beïnvloeden. Het gaat er primair om de toenmalige toedracht ter discussie te stellen. Een foutieve beoordeling van de bewijzen mag geen aanleiding voor een gerechtelijke herziening zijn en ook simpele gerechtelijke dwalingen kunnen niet worden gecorrigeerd. Andere redenen voor een gerechtelijke herziening zijn onverdraaglijke tegenspraak met een later strafrechtelijk vonnis, de beïnvloeding van het oorspronkelijke vonnis door een onrechtmatige daad en een schending van het EVRM die het EHRM heeft vastgesteld (artikel 410, tweede lid, StPO).

De procedure is in de regel schriftelijk en kent twee stadia. Eerst is er een toetsing vooraf waarin over het al dan niet ingaan op de zaak wordt beslist. Deze toetsing vooraf is in de praktijk een horde die men serieus moet nemen. Er wordt niet ingegaan op verzoekschriften die duidelijk niet-ontvankelijk of niet gemotiveerd zijn (artikel 412 StPO). In een tweede stadium wordt over de gemotiveerdheid van het beroep in cassatie beslist. Heeft het beroep in cassatie succes, dan kan het hof van beroep zelf een nieuw oordeel vellen of de zaak terugverwijzen naar het bevoegde orgaan (artikel 413 StPO). Het beroep in cassatie is in Zwitserland slechts zelden succesvol. Uit een onderzoek uit 2007 is gebleken dat tussen 1995 en 2004 slechts 237 uitspraken moesten worden vernietigd; het grootste deel (196 zaken) werd met nieuwe feiten of bewijzen onderbouwd.¹²⁸

8.5 Klacht in strafzaken aan het Federale Gerichtshof (artikel 78 e.v. BGG)

De klacht in strafzaken aan het Federale Gerichtshof kan pas worden ingediend nadat alle rechtsmiddelen binnen het kanton uitgeput zijn. Het Federale Gerichtshof controleert in de eerste plaats of de vorige instantie het recht correct heeft toegepast. De toetsing moet door terechtwijzingen van degene die de klacht indient, in gang worden gezet. Aan het opstellen van het klachtberoepschrift worden daarom hoge eisen gesteld. Uit statistieken blijkt dat slechts 10 tot 15 procent van alle rechtsmiddelen die bij het Federale Gerichtshof worden ingediend succes hebben. Vaak acht het Federale Gerichtshof de klacht niet-ontvankelijk, rond de 35 procent van alle rechtsmiddelen strandt al in dit stadium.¹²⁹

De klacht in strafzaken kan alleen tegen de beslissing van een *rechtbank* worden ingediend. Beslissingen van een officier van justitie, bijvoorbeeld de indiening van de aanklacht, kunnen niet worden aangevochten. Het rechtsmiddel staat in de eerste plaats bij beslissingen ter beschikking die de strafrechtelijke procedure *afsluiten*.

128. M. Killia, G. Gilliéron & N. Dongois, *Erreurs judiciaires en Suisse de 1995 à 2004, Rapport au Fonds National Suisse de la Recherche Scientifique*, Zurich 2007, p. 18 en 35.

129. T. Geiser & F. Uhlmann, '§ 1 Grundlagen', in: T. Geiser, P. Münch, F. Uhlmann & P.S. Gelzer, *Prozessieren vor Bundesgericht*, Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag 2014, N. 1.113.

Dat geldt voor vrijspraken of schuldigverklaringen van het hof van beroep, maar ook voor de beslissingen van de klachtenrechter betreffende het stopzetten of niet ter hand nemen van een strafrechtelijke procedure door het openbaar ministerie. Aanvechtbaar zijn echter ook bepaalde beschikkingen die tijdens de lopende strafrechtelijke procedure worden genomen (voorbeschikkingen en tussenvonnissen; artikel 92 e.v. BGG). Dan gelden echter bijzondere vereisten. De klacht is onder andere mogelijk wanneer de beschikking een niet te herstellen nadeel kan teweegbrengen. Bedoeld zijn belastingen die ook door een later gunstig oordeel niet meer teniet kunnen worden gedaan. Voorbeelden zijn de ontzegging van het recht op toegevoegde rechtsbijstand, de beslissing tot inhechtenisneming of de toepassing van andere dwangmaatregelen (vgl. artikel 93, eerste lid, sub a, BGG).

Het klachtrecht is beperkt tot personen die in de procedure voor de vorige instantie betrokken waren. Verlangd wordt bovendien een juridisch beschermd belang bij de vernietiging of wijziging van de aangevochten beschikking (artikel 81 BGG). Het openbaar ministerie is altijd gerechtigd tot het indienen van een klacht.

De taak van het Federale Gerichtshof bestaat er in de eerste plaats uit een correcte toepassing van het recht te waarborgen. In de klacht staan terechtwijzingen centraal, waarbij het gaat om de schending van het Zwitserse recht en van volkenrecht inclusief het EVRM (artikel 95 BGG). De vaststelling van de feiten door de eerdere rechterlijke instanties kan niet worden aangevochten. Daarop gelden twee uitzonderingen (artikel 97, eerste lid, BGG): in de eerste plaats kan naar voren worden gebracht dat de vorige instantie de toedracht 'duidelijk onjuist' heeft vastgesteld. Op de voorgrond staat de bestrijding van de bewijsbeoordeling van de vorige instantie. Deze moet simpelweg willekeurig en onhoudbaar zijn.¹³⁰ Pas dan grijpt het Federale Gerichtshof in. In de tweede plaats kan afkeurend worden gesteld dat de vaststelling van de toedracht 'op een rechtsschending berust'. Op de voorgrond staan schendingen van de hoofdbeginselen van het strafprocesrecht (artikelen 3-11 StPO) en van het bewijsrecht (artikel 139 e.v. StPO). Bovendien moet de indiener van de klacht ook nog duidelijk maken dat een andere afloop van het proces mogelijk is wanneer de toedracht correct wordt achterhaald. De eisen aan het klachtberoepschrift zijn op dit gebied uiterst streng.

De klacht moet binnen dertig dagen schriftelijk en gemotiveerd bij het Federale Gerichtshof worden ingediend. Er moet met behulp van de dossiers en door analyse van de aangevochten beslissing worden gemotiveerd in hoeverre deze gebreken vertoont. Bovendien moeten er concrete verzoeken over de gewenste wijzigingen worden ingediend. In normale gevallen wordt geoordeeld in een driehoofdige bezetting, in bijzonder belangrijke zaken in een vijfhoofdige bezetting (artikel 20

130. BGE 143 IV 243 e.v.

BGG). Wanneer de rechters het oneens zijn, moet er een behandeling ter openbare terechtzitting plaatsvinden. Dat komt zelden voor. In de behandeling ter terechtzitting zijn ook de mondelinge beraadslaging voor het oordeel en de hoofdelijke stemmingen van de rechters openbaar (artikel 59 BGG). Heeft de klacht succes, dan kan het Federale Gerechtshof zelf een oordeel in de zaak vellen (schuldigverklaring/vrijspraak), hetgeen zelden voorkomt, of de vorige instantie wordt aangewezen om opnieuw te oordelen (artikel 107 BGG).

9 DE TENUITVOERLEGGING VAN STRAFFEN

De tenuitvoerlegging van sancties is primair een aangelegenheid van de kantons. Zij executeren de strafvonnissen. In het StGB (artikel 74 e.v. StGB) en in het StPO (artikel 437 StPO) zijn bepaalde uitgangspunten opgenomen die voor heel Zwitserland gelden. Voor de rest drukt het kantonale recht zijn stempel op dit terrein. Bevoegd voor de tenuitvoerlegging is typisch genoeg een administratief orgaan. Dat bepaalt vaak het ware gezicht van de sanctie. Een opgelegde vrijheidsstraf betekent bijvoorbeeld niet altijd dat ook gevangenisstraf wordt ondergaan. In de onderste regionen (tot en met zes maanden/tot een jaar) kan de veroordeelde onder bepaalde omstandigheden thuis blijven wonen en zijn leven van alledag blijven leiden, met toepassing van elektronisch toezicht (artikel 79b StGB), of een werkstraf verrichten (artikel 79a StGB). Daarover beslist het administratieve orgaan. De rechtsbescherming in het administratieve proces is slechter geregeld dan onder het StPO.

10 DE MODERNISERING VAN HET STRAFPROCESRECHT

10.1 Inleiding

Het Federale ministerie van Justitie heeft het StPO doorgelicht en op kinderziektes onderzocht. Een werkgroep van circa dertig personen heeft hieraan meegewerkt. Deze was vooral samengesteld uit vertegenwoordigers van de rechtspraak (politie, openbaar ministerie, advocaten, rechtbanken, strafvoltrekkingsorganen enz.) en enkele vertegenwoordigers van de wetenschap. Intussen ligt het voorontwerp (*Vorentwurf – StPO*) voor een herziening van de huidige wet ter tafel, dat thans in heel Zwitserland ter consultatie is verspreid.¹³¹ De lijst met voorstellen voor aanpassing betreft in totaal circa zeventig artikelen. Het gaat daarbij onder andere om het naar voren verplaatsen van het onderzoeken van de civiele eis, het instellen van een onafhankelijke instantie belast met de toekenning van een van overheidswege toegevoegde advocaat, het nader preciseren van hechtenisgronden, in het bijzonder het gevaar van recidive, het wettelijk regelen van hechtenis in pro-

131. Vgl. hiertoe uitvoerig Rapport van Toelichting StPO, p. 8 e.v.

cedures tot wijziging van maatregelen (artikel 363 e.v. StPO),¹³² en het ontlasten van het Federale Gerechtshof. Daarbij komen nog andere punten die van fundamenteel belang zijn en ook delen van het onderhavige rapport betreffen. Deze worden hieronder nader beschreven.

10.2 Inbreuken op het deelnamerecht

Het deelnamerecht van de beklaagde (artikel 147, eerste lid, StPO) moet worden beperkt. Daarmee wordt voldaan aan eisen van het openbaar ministerie, voor wie dit recht altijd al veel te ver is gegaan. De discussie draaide tot nu toe vooral om het verhoren van medeverdachten. Door deelname verkrijgt de verdachte kennis van verklaringen van de andere medeverdachten, onder bepaalde omstandigheden voordat hij zelf ten aanzien van de tenlasteleggingen is ondervraagd. Het Federale Gerechtshof laat daarom toe dat de beklaagde wordt uitgesloten totdat hij eenmaal met de tenlastelegging geconfronteerd is. Dit gebeurt in een eerste ondervraging waarin de verdachte het recht heeft om te zwijgen. Daarna geldt het deelnamerecht. Dat de verdachte zijn opstelling dan kan aanpassen aan dingen die hij in een verhoor te weten komt, is geen reden tot uitsluiting.¹³³ Want deze mogelijkheid is immanent aan het deelnamerecht.

Een uitsluiting van de verdachte dient alleen te worden toegestaan wanneer te vrezen valt dat hij zijn verklaringen aan de verklaringen van een te verhoren persoon zal aanpassen. De uitsluiting dient ook voor zijn verdediging te gelden. Het verhoor moet in beeld en geluid worden geregistreerd, voor zover daar niet van wordt afgezien (artikel 147a VE-StPO).¹³⁴ De registratie moet een controle van de ondervraging achteraf mogelijk maken. De regel betreft alle verhoren, ook die van getuigen. Als dit voorstel wet wordt, valt te vrezen dat een confrontatierecht op grond van het EVRM het enige is wat overblijft.

10.3 Technische hulpmiddelen bij verhoren

Momenteel moeten verklaringen in verhoren in het vooronderzoek ononderbroken worden vastgelegd (artikel 78, eerste lid, StPO). In de praktijk doet de officier van justitie dit meestal zelf, waardoor het gesprek steeds moet worden onderbroken voor invoer in de computer. Na afsluiting van het verhoor wordt het proces-verbaal aan de verhoorde persoon ter lezing en ondertekening voorgelegd (artikel 78, vijfde lid, StPO). Voor zover het nodig is dat er passages uit het proces-verbaal geschrapt of gecorrigeerd worden, vindt dit meteen plaats.

132. Zie boven 1. d.

133. Fundamenteel BGE 139 IV 25 e.v.

134. Rapport van toelichting StPO, p. 27.

Bij een *behandeling ter terechtzitting* worden technische hulpmiddelen gebruikt. De rechtbank kan van het verhoor opnames maken en de opnames bij de dossiers voegen. De verklaring moet nog steeds continu vastgelegd worden, maar de lezing van het proces-verbaal door de ondervraagde persoon vervalt (artikel 78, vijfde lid bis, StPO). Zaken die niet kloppen, kunnen aan de hand van de opname worden gecontroleerd. Daardoor kan tijdverlies door het lezen en de ondertekening van het proces-verbaal worden vermeden. Bovendien wordt een vrijer en directer verhoor mogelijk gemaakt. De regel veronderstelt/vereist echter een toereikende technische uitrusting van de vertrekken van de rechtbank.

Er moeten nu vereenvoudigingen worden ingevoerd die niet alleen voor de behandeling ter terechtzitting gelden, maar ook voor het vooronderzoek. Deze verkrijgen daarom grote praktische relevantie. Er zou voorzien moeten worden in de *mogelijkheid* (niet de plicht) om verhoren op te nemen en van doorlopende verbalisering af te zien. In zulke gevallen moet een proces-verbaal naderhand – gebaseerd op de opnames – opgesteld kunnen worden. Het zou dan volstaan dat de verklaringen inhoudelijk worden samengevat. Van het ter lezing en ondertekening voorleggen van het proces-verbaal wordt afgezien en afstemming kan indien nodig aan de hand van de opname plaatsvinden (artikel 78a VE-StPO).¹³⁵

10.4 Correcties in de procedure omtrent strafbeschikkingen

Bij de totstandkoming van strafbeschikkingen moet de bescherming van de beklaagde worden verbeterd, zoals al lange tijd wordt geëist. Vanaf een bepaalde strafhoogte (bijv. vrijheidsstraf van meer dan vier maanden) moet het openbaar ministerie verplicht worden de beschuldigde persoon voorafgaand aan de uitvoering van de strafbeschikking te horen. Er wordt echter gevreesd dat het openbaar ministerie de plicht om te horen door het opleggen van lagere straffen omzeilt.¹³⁶ Nu wordt de bezorging van de strafbeschikkingen die bij de post niet worden afgehaald gefingeerd (artikel 88, vierde lid, StPO). In de toekomst moet een en ander verlopen als bij strafrechtelijke vonnissen. Is de bestelling niet mogelijk, dan moet deze gepubliceerd worden (vergelijk artikel 88, eerste lid, StPO).¹³⁷

De termijn voor bezwaar tegen de strafbeschikking moet worden verlengd. Tegenwoordig bedraagt deze slechts tien dagen. In de toekomst moet er gedifferentieerd worden: wordt de strafbeschikking door het openbaar ministerie persoonlijk overhandigd, dan moet de termijn blijven bestaan (artikel 354, eerste lid ter, sub a, VE-StPO). Want dan kan het openbaar ministerie aan de betrokkene de strafbe-

135. Rapport van toelichting StPO, p. 17 e.v.

136. Aldus I. Dunjic, 'Strafprozessordnung soll praxistauglicher werden', *Jusletter* 12. März 2018, Rz 15.

137. Artikel 88, lid 4 VE-StPO: 'Stopzettingsbeschikkingen dienen ook zonder publicatie als besteld te worden beschouwd.'

schikking uitleggen. In de overige gevallen moet de termijn twintig dagen bedragen (artikel 354, eerste lid ter, sub b, VE-StPO).¹³⁸ Slachtoffers van delicten hechten er soms waarde aan dat de zaak voor de rechter komt en niet per strafbeschikking wordt afgehandeld. Wanneer er een slachtoffer bij de strafrechtelijke procedure betrokken is, dient om die reden het toepassingsgebied van de administratieve procedure door middel van een strafbeschikking te worden beperkt (artikel 352, eerste lid bis, VE-StPO).¹³⁹ Ook hier wordt gevreesd dat er simpelweg lagere straffen worden opgelegd, opdat er geen aanklacht hoeft plaats te vinden.¹⁴⁰

11 AFSLUITENDE BESCHOUWING

Tot slot kunnen we een aantal typische kenmerken van het Zwitserse strafproces samenvatten. Minder zware zaken of procedures waarin een bekentenis ter tafel ligt, worden met geringe moeite en kosten en zo veel mogelijk zonder (reguliere) behandeling ter terechtzitting afgehandeld. De mogelijkheden om procedures stop te zetten vanwege opportuiniteitsredenen zijn in Zwitserland echter zeer beperkt. Vereenvoudigde procedures die gericht zijn op een bestraffing van de beklagde fungeren als 'ventiel'. In 2014 was Zwitserland in Europa een van de koplopers als het gaat om het aantal 'afdoeningen van strafbare feiten'.¹⁴¹ Een zeer grote betekenis heeft het opleggen van straffen direct door het openbaar ministerie, per strafbeschikking. Bij de verkorte procedure zijn de strafrechtbanken wel betrokken. Hun taak is echter beperkt tot een controle van het voorstel dat het openbaar ministerie uitgewerkt heeft. Zelfs de reguliere behandeling ter terechtzitting is in Zwitserland nog zeer 'zuinig' ingericht, omdat slechts binnen nauwe grenzen in een onmiddellijke bewijsprocedure is voorzien.

Het vooronderzoek vormt de kern van het strafproces. De rechten van de partijen worden in het onderzoek van het openbaar ministerie gewaarborgd. De randvoorwaarden zijn echter ongunstiger dan in een behandeling ter terechtzitting. Het openbaar ministerie is geen onpartijdige rechter. Het kan de inzage in de dossiers lang uitstellen. Het kan verzoeken tot bewijsopdracht probleemloos afwijzen. Men zou na moeten denken over de rechten van een civiele eisende partij. Een gelijkstelling met de beschuldigde persoon gaat zeer ver. Bovendien is de behandeling van civiele vorderingen in strafrechtelijke procedures puur 'wishful thinking' wanneer de capaciteiten van de strafrechtelijke organen daar niet op afgestemd zijn. Complexe strafrechtelijke procedures worden overbelast door een civiel proces in het

138. Rapport van toelichting StPO, p. 45.

139. Rapport van toelichting StPO, p. 14 en 40 e.v.

140. Aldus Dunjic 2018, Rz 11.

141. Vergelijk European Sourcebook 2014, tabel 3.2.1. (p. 156 e.v.). In totaal zijn er nu 1.130.800 'vonnissen' in het strafregister opgenomen, die 778.000 personen betreffen (Stand 15-2-2018). Overtredingen worden alleen opgenomen wanneer de boete boven 5.000 CHF ligt.

kielzog. De flexibiliteit van het hoger beroep als rechtsmiddel is naar onze mening innovatief. De speelruimte voor schriftelijke procedures zou echter enger gedefinieerd moeten worden. Er wordt in Zwitserland in het algemeen veel kritiek geleverd op het huidige strafprocesrecht. Het openbaar ministerie klaagt dat er te veel formaliteiten zijn waaraan voldaan moet worden en dat de partijen te veel rechten hebben. De verdediging klaagt over de macht van het openbaar ministerie. De wetenschap heeft er moeite mee dat er wordt afgestapt van traditionele principes van het strafproces. Maar de kritiek moet ook niet overschat worden. De Franse politicus Aristide Briand verwoordde het al treffend: 'Er is pas sprake van een waarlijk compromis als iedereen ontevreden is.' Over het geheel genomen heeft de wetgever voor veel potentiële knelpunten een verstandige middenweg gevonden.

DEEL II

ONDERDELEN VAN HET STRAFPROCESRECHT RECHTSVERGELIJKEND ONDERZOCHE

10 ZUM SCHLUSS/TIL SLUTT/POUR CONCLURE/TOT BESLUIT

Tijdens de grote codificatiebewegingen in de tweede helft van de negentiende eeuw, waarin veel landen zochten naar verantwoorde codificatie van het materiële strafrecht en het strafprocesrecht, was men redelijk op de hoogte van de ontwikkelingen ter zake in de verschillende landen in Europa.⁵ In deze tijd zien rechtsvormers zich wederom met overeenkomende uitdagingen geconfronteerd die tot modernisering van het strafprocesrecht leiden. Tegelijk moeten dergelijke overeenkomstige uitdagingen in traditionele structuren van strafprocesrecht worden verwerkt. Juist in die structuren verschillen de rechtsstelsels nogal en wijkt het Nederlandse strafprocesrecht op onderdelen behoorlijk af van enige gemeenschappelijke kenmerken in andere systemen. Het belangrijkste punt schuilt wat ons betreft daarbij in het gesignaleerde onderscheid inzake de positie en de betekenis van de berechting; van het onderzoek ter terechtzitting en de beslissing van de zittingsrechter.

Het ultieme doel van het strafprocesrecht is overal gelijk: de bestraffing van degene die een strafbaar feit heeft begaan binnen de normatieve uitgangspunten van een democratische rechtsorde en door en via een eerlijk proces. Dat legt een belangrijke gemeenschappelijke basis voor de diverse rechtsstelsels in Europa. Dat in die situatie rechtsvergelijking – in de breedte en de diepte – niet alleen noodzakelijk, maar ook mogelijk is en vooral ook reuze interessant is, inoge andermaal blijken. En dat zeker niet alleen uit het geschreven woord in deze bundel, maar minstens evenveel uit het enthousiasme van de deelnemers aan het rechtsvergelijkende congres *Comparative insights for the modernization of the Dutch Code of Criminal Procedure* dat in oktober 2017 in Rotterdam plaatsvond. De eindconclusie ligt dan voor de hand: dit moet worden voortgezet, ook buiten het directe verband van de concrete wetgevingsoperatie van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

5. P.A.M. Verrest, *Europese idealen* (oratie EUR), Den Haag: Boom juridisch 2016, p. 10-12.

AUTEURS

Prof. dr. Ph. Traest, buitengewoon hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Gent; advocaat te Antwerpen

Prof. mr. P.A.M. Mevis, hoogleraar straf(proces)recht, Erasmus Universiteit Rotterdam

Prof. mr. P.A.M. Verrest, hoogleraar straf(proces)recht, Erasmus Universiteit Rotterdam; programmadirecteur modernisering Wetboek van Strafvordering, ministerie van Justitie en Veiligheid

Prof. mr. F. de Jong, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht

Prof. dr. G. Godenzi, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Zürich

Mr. T. Caprara MLA, wetenschappelijk assistent strafrecht, Universiteit Zürich

Mr. dr. S. Lestrade, universitair docent straf(proces)recht, Radboud Universiteit Nijmegen

Mr. L. Noyon, PhD fellow straf(proces)recht, Universiteit Leiden

Mr. dr. L.J.J. Peters, universitair docent straf(proces)recht, Rijksuniversiteit Groningen

Mr. dr. G. Pesselse, wetenschappelijk medewerker strafrecht, Gerechtshof 's-Hertogenbosch

Mr. A. Schijns, advocaat te Amsterdam; onderzoeker Vrije Universiteit Amsterdam

Prof. mr. S. Struijk, universitair hoofddocent straf(proces)recht Erasmus Universiteit Rotterdam; bijzonder hoogleraar penitentiair recht en penologie, Rijksuniversiteit Groningen